

Tartu Riikliku ülikooli
NSVLüdu ajaloo kateeder

Revolutsiooniliste üliõpilasingide
tegevus Moskva ülikoolis
(1825-1835)

Diplomitöö

Loreida Gross
Töö juhendaja: ajalooeaduste
kandidaat Eringson.

JRU NSVLüdu ajal.
kat. nr. 1441.

Tartu 1959

Essõna

Käesolev diplomitöö on pühenda-
tud revolutsioonilise liikumise aren-
gule Moskva ülikoolis XIX sajandi
20-ndate aastate lõpul ja 30-ndate
aastate algul. Protest isevalitsuslik-
pärissõjastiku korra vastu antud
perioodil avaldus ülikoolis peasja-
likult revolutsiooniliste üliõpilaste rin-
gide näol. Antud töö autor on püüd-
nud olemasolevate tagasihoidlike ma-
terjalide varal esile tuua antud
perioodi revolutsiooniliste väljaste-
miste isäranused, liikumapanevad
jõud, osavõtjate sõtsiaalse koosseisu,
näidata me, rgasiuselike revolutsi-
oonilise liikumise elementide tekkimist
ja võitluse algust tekkivate liberaalsete
vooludega aadellike liikumise etapi

raamides. Töös on käsitletud ainult kõige silmapaistvamaid XIX sajandi 20-ndate aastate lõpu ja 30-ndate aastate alguse üliõpilasringe Moskva ülikoolis, nagu neda olid vendade Kritskite, Sungurovi, Belinski, Klerzumi ja Ogarjevi ning ka Stankevitsi ring.

On püütud anda ka põgus ülevaade peest Poležajevi loominguist, avestades ta loomingu suurt agiteerivat mõju üliõpilaste seas. Niisugused vähe uuritud, kuid huvitavad üliõpilasringid nagu Lermontovi, Soudovski, Savvinitši, Obolenski ringid, mis tegutsesid ka vaadeldaval perioodil Moskva ülikoolis, oli autor sunnitud tööst välja jätma, osaliselt töö ulatusliku mahu tõttu ja osaliselt ka piisava materjali puudumise tõttu.

Põgusal ülevaatel tundub käsitletav periood vene revolutsioonilises liikumises tagasihoidlikuna, mida ta meidugi ka on võrreldes dekabristide liikumise-

ga, kuid lähemal vaatlusel selgub, et just selles perioodis peituvad XIX sajandi 40-60-ndate aastate suure revolutsioonilise liikumise tõuse juured.

Käsitlitarvat perioodi NSV Liidu ajaloos on üldiselt veel vähe uuritud. Nõukogude historiograafias on küll olemas arvukalt töid vene aadellike vabadusliikumise perioodi alguse, st. dekabristide liikumise kohta ja konkreetset Herženi, Belinski ning Ogarjovi kui küpsete revolutsionääride kohta, kuid vahepealne moment, nende üliõpilasaastad, 20-ndate aastate lõpu ja 30-ndate aastate alguse revolutsiooniline liikumine on käsitletud nendes töistes suhteliselt pealiskaudselt.

Käesoleva töö autor kannab töö kirjutamisel antud perioodi kaasajasete mälestusi ning ajaloolaste Fedosovi, Nasonkina, Netškina, Okuni ja Lemke uurimusi antud perioodi kohta.

Sissejuhatus

xviii sajandi lõpp ja xix sajandi algus oli esirindlikus lääne-Euroopa maades igavene fodaal-pärisorjuslike suhete likvideerimise ja kapitalistlike ühiskonnanaorra kindlustumise perioodiks. Uue epohhi algust tähistasid Prantsuse kodanlik revolutsioon ja tööstuslik pööre Inglismaal. Ajaloo areenile astus kodanlus, visalt võideldes võime pärast.

Ka Venemaal hakkas valitsevate fodaalsete tootmissuhete raames tärkama ja endale kuõigust nõudma uus tootmisviis. Kuid need tärkavad uued ühiskondlikud suhted olid veel

väga nõrgad, nende arengut tassis-
taid tsarism ja valitsev fodaal-
pärisorjuslik kord. Irevakitsuslik-
pärisorjuslike korra kukutamiseks
oli vajalik revolutsiooniline jõud.
Venemaal seda jõudu revolutsi-
ooniline kodanuse näol polnud.
Allus tekkis ja kujunes vene kodan-
lus oli nõrk, mahajäänud ja
sõltuv tsarismist ning pärisor-
juslikest korrast. Niisugune kodan-
lus polnud võimeline andma
revolutsioonilist ideoloogiat. Ven-
maa kodanlike ümberajunda-
mise esirindlike poliitiliste idee-
de kandjaks said valitseva
aadliklassi parimad esindajad,
aadlikud revolutsionäärid, kes vaa-
tamata oma eraldatusde rah-
vast kajastavad laiaade rahva-
masside ootusi ja lootusi. Aad-
like revolutsionääride, dekabris-
tide poolt püstitatud poliitili-
sed loosungid nõudsid Venemaal
kõrivate fodaalsete kõrvaldas-

mist, isevalitsuse likvideerimist ja kodanlike korra kehtestamist. Peaõhk dekabristide ideoloogias ja programmides oli asetatud võitlusele kodanike poliitilise vabaduse eest, sotsiaalsed ja majanduslikud küsimused olid teisil kohal. Dekabristide kui aadlike-revolutsionääride klassipiiratus ilmnis ka agrar-küsimuse ja tulevase riigimorra küsimuse ebajärjekindlas demokraatlikes lahendamises. Dekabristide määratu suureks tuneks oli see, et nad tõstsid üles küsimuse revolutsioonilisest pöördest kui ühiskondlike progressi tähtsamast ja peamisest vahendist ning püüdsid seda pöört teostada, kuid nende klassipiiratus põhjustas kogu liikumise ebaõnnestumise. Kuigi nende revolutsionääride ring oli kitsas ja kaugel rahvast, "nende töö ei olnud asjata."¹

---

¹ vt. V. I. Lenin, Herzeni mälestused, Valitud teosed kahes köites, Tall. 1945, lk. 529.

Tsarism purustas dekabristide liikumise, kuid ideid surmata ei saanud. Dekabristide loosungid võitlusest ivalituse ja pärisorjusega jäid veel kauaks ajaks vene vabadusliikumise etteotsa. Dekabriste vahetas välja uus võitlejate põlvkond, kes õppides dekabristide vigadest, siirdus õige revolutsioonilise teooria stringitele.

XIX sajandi II veerandil fodaal-
süsteemi kriis Venemaal süvenes.
Süvenev fodalismi üldkriis oli sügav-
võrs vötriaalmajanduslikus aluses
selle perioodi ühiskondliku mõtte ja
revolutsioonilise liikumise arengule.
Venemaa edasine vötriaalmajandus-
lik areng nõudis tungivalt igane-
med fodaalsete tootmissuhete kõval-
damist. Edasine naturaalmajanduse
lagunemine ja sise- ning väliskere
kiire kavamine olid fodaalsete
lagunemise ja uute kapitalistlike su-

hete tekumise ilmekatens näitajateks. Venemaa liitus üha kindlamalt kujunevasse kapitalistlike maailmaturu süsteemi. Kui 1825. aastal Venemaa vedas kaupa välja 81,4 miljonit rubla eest ja sisse 72,2 miljonit rubla eest, siis 1841. aastal vedas ta välja juba 132,3 miljonit rubla eest ja sisse 119,8 miljonit rubla eest kaupa aastas.¹

XIX sajandi teisel veerandil algas juba Venemaa jagunemine tööstuslikes Põhjas ja põllumajanduslikes Lõunaks, ühtlasi süvenes ka kitsam spetsialiseerumine ühikute tööstus- või põllumajandussaaduste järele. Samal perioodil toimus ka märgatav vabrikute ja tehaste arvu suurenemine ja nendes töötavate tööliste arvu suurenemine. Näiteks, 1826. aastal oli Venemaal 5128 vabrikut ja tehasi, kus kokku

---

¹ P. I. Ljastšenko, NSV Liidu rahvamajanduse ajalugu, I kd., Tall. 1957, lk. 414.

töötas 206400 töölisi, aga 1856. aastal, s.o. 30 aastat hiljem, oli vabrikuid ja tehaseid juba 11556 ja töölisi nendes 518700.¹ Kuid tööstus mitte ainult ei laienenud, vaid temas toimusid ka suured sisulised muudatused, algas tööstuslik pööre kõigi oma tehniliste ning tehnoloogiliste muudatustega. Käsitöele põhinev manufaktuur hakkas asenduma masinate jõul töötava vabrikuga. Masinate kasutuselevõtmine eskätt tekstiiltööstuses ja seejärel ka teistes tööstusharudes kavvas väga kiiresti. Hakati hoogsamalt ehitama kodumaiseid masinajähtetehaseid ja intensiivsemalt vedama masinaid sisse välismaalt. Kui 1824.-1828. aastani maanti igal aastal sisseveetud masinate eest 42529 tuhat rubla hõbedas, siis 1856.-1860. aastani maanti igal aastal sisseveetud masinate eest juba 3103510

---

¹ vt. С. П. Окунь, Очерки истории СССР, т. 1957, стр. 7.

tuhad rubla aastas.¹ Masinate juurutamine tööstuse nõudis uut, kõrge-
ma kvalifikatsiooniga ja töövilja-
vuse tõusest huvitatud töölisi. Päris-
orine ja posesiooni talupoeg ei vas-
tanud nende nõutele, mis põhjustas-
ki pärisorise ja posesioonitöö välja-
tõrjumise vabapalgalise tööjõu poolt.
1825. aastal moodustasid vabapalga-
lised töölised 54% töölise kogumust,
1860. aastaks tõusis see protsent juba
87-le.² Tööstuse hoograst kasvust
näeb ka fakt, et nel perioodil korral-
dati ühtjärke kaks tööstusnäitust,
1829. aastal Peterburis ja 1831. aastal
Moskvas.

Kuid pärisorjuselike süsteemi
tingimustes olid kapitalistliku töös-
tuse arengul ees niivõrd tugevad tõk-
ed, et saavutatud progress tõstis veel
suurema teravusega esile küsimuse

---

1 vt. H. A. Фигачев, Революционные изменения в
России во второй половине XIX в., II. 1958, lk. 11
2 vt. С. То. Опыт, Опыт неопределен СССР, lk. 7.

oma aja ära elanud tootline rihte kõrvaldamisest. Kapitalistlikes tööstuses andis end tunda kõige valesa-
mini siseturu kitses ja elanikkon-
na madal ostuvõime. Peale selle
kapitalistlikul tööstusel lasus pea-
asju täielikult ka obrokimaks, st
nn. vabapalgaline tööline oli oma
mõisniku poolt obrokile lastud
järisori. Suure osa oma palgast
oli niisugune tööline sunnitud and-
ma oma mõisnikule.

Suured nihked toimusid ka põllumajanduses. Sellised feodaalne
majanduse tunnused nagu natu-
raalmajandus, vahetu tootja varus-
tatus tootmisvahenditega, talupo-
gade sunnismaisus ning lõpuks
rutinne tehnika, kõik need tunnu-
sed olid rikutud. Nii mõisa-
kui talumajapidamised liitusid üha
tugevamini turusehetega, mistõttu
mõisamajapidamistes kerkis täie terave-
xga üles küsimus sisetulekute uu-
rendamisest ning tööoljakuuse tootmisest.

XIX sajandi 20-ndate aastate lõpul ja 30-ndatel aastatel hakkaski muudma järjest rohkem seisukohti, et vabapalgaline tööjõud on suurema tootlikkusega, seepärast tuleb järkjärguliselt vabastada pärisorjastatud talupojad. Nud, selle aja kohta progressiivsed ideed ei puudutanud mõisnike põhimassi, kuid mõningad esindlikumad mõisnike esindajad siirdesidki uute põllumajanduslikute tootmise vormide otsingutele. Nende uute vormide otsingute ja harrastuste näideteks olid kapitalistlikud suurmajandid lõuna-Venemaal, intensiivne mõisapiimamajanduse arendamine põhjas, vabapalgalise tööjõule põhinevate suurte peediharuvabrikute rajamine edelas. Viimaste arv suurenes tohutu kiirusega: kui 1825. aastal oli Venemaal ainult 7 peediharuvabrikut, siis 1836. aastal oli neid juba 57.¹

---

¹ vt. J. P. Ljastšenko, NSV Liidu rahvamajanduse ajalugu, lk. 430.

Kuid need olid üksikud nähtused, mis
uppusid mahajäänud talumajanduse
ja mahajäänud mõisamajanduse ül-
diseesse massi, pärisorjusele suhete ras-
kuse. „Ratsionaalse“ majandamise ri-
ustamiseks ei olnud enam ~~ei~~ mõisni-
kest vaba kapitali ja ka stiimulit,
sest pärisorjade kätetoõ kindlustas
regulaarse sissetuleku, mille mitte täiel
määralt piisava, kuid selle eest ilma
iganuguse energia ja rahakuluta
mõisnike poolt. Juba XIX sajandi
40-ndatel aastail, nores üldise eba-
soodsa turusejunktuuriga ja vee
pärisorjusele majanduse kõigi „eu-
ropaseerimise“ katete ebaõnnestumisi-
ga algas reaktiivne kõigi „läänlase“
harrastuste vastu ning tagasipöördu-
mine pärisorjusele majanduse rutusse-
te vormide juurde. Tulude suurenda-
mises nõvendasid mõisnikud veelgi
eksploateerimist. Sellest räägib teorfe-
se ja obroki summa suuremine.
Kui XVIII sajandi keskpaika obroki
summa võrdes 1-5 rublani hingelt,

sis XIX sajandi II veerandil tõusis ne
summa ligikaudu 30 rublale.¹

Venemaa põllumajandust haaras
kriis, mida ei saanud likvideerida
mitte puudutades feodaal-päris-
orjuslike süsteemi aluseid. Feodalis-
mi üldriis puudutas elanikkonna
kõiki kihti, vene ühiskonna kogu so-
tsiaalsel struktuuri, mõjus kõikide
klasside ja siseti olukorrale, viis
feodaalse ühiskonna klassivastolude
velgi järsemale teravnemisele, eriti
aga talurahva klassivõitlese kavu-
le.

Klassivastolude teravnemisele
aitas kaasa ka Nikolai I reaktsioni-
line sisepoliitika. Peale demabristide
ülestõusu julma maharuumist alga-
sid Venemaal terror ja poliitri re-
pressioonid. „Äratatud sellel suurel
päeval (14. det. - l.g.) me nägime ainult
hukkamisi ja väljasaatmisi”, kirju-
tas A. I. Hertzhen.²

¹ vt. U. A. Фигочев, Революционная борьба в России, lk. 15.

² A. U. Герцен, О развитии революционных идей в России, сочинения в 6-ти томах, II. 1956, т. 7, lk. 225.

Ei verine avetiõendamine dekabristidega ega maal kehtestatud terrori ohusord, dekabristide teoste ja vaadete levitamise keeld, dekabristide ideede võltrimine, isegi nende nimede nimetamise ärakuulamine ei andnud oodatud tulemusi. Pölekside 14. detsembri vanglastele surmata ei saanud. Julmad valituse repressioonid ainult süvendasid lõhet ühiskonnas: kõrgaadel võttis lõplikult ja täielikult omaas valituse reaktiivse hoiaku, esindlik aadelpöud, vabameelne shvitsrid ja üliõpilased ning tekkisid ngariiuslastest intelligentid asusid veelgi kindlamalt opositsioonilistele seisukohtadele. Seda kinnitab „ametliku rahvushuse“ teooria tekkimine riikelt poolt ja revolutsiooniliste väljaastumiste jätkumine ning õige revolutsioonilise teooria piiravad stringid teiselt poolt.

Nikolai I valituse radis endale ülesandeks kehtestada range järelvalve riiga Vene riigi alama riik, te-

ha „kahjutuks“ kasvatus- ja haides-
süsteem. 1826. aastal loodi Neue impe-
riumi kõrgim poliitriorgan, „Tema ma-
jesteedi isikliku kantslei“ III osakond.
III osakonna ülem A. H. Bennendorff
sai rihtlasi ka Sandarmite korpus-
šefiks ning Trükiasjade Peakomitee liik-
meks. 1826. aastal anti välja nr. „mal-
mist“ tsensuurimäärustik, millega
kelati ära iga vähegi kahtlustära-
tava teose trükkimine. Haridusminis-
teriumi eesotsas olid üldtuntud
reaktsionäärid, inimene, kes olid pa-
rimates suhtes III osakonna ülega.
1827. aastal kelati kategooriliselt
pärissojade vastuvõtmine kes- ja
kõrgemalises õppeasutustes. 1828. aas-
tal anti välja uus koolide määrus,
mille kohaselt koolid muutusid rau-
gelt seisuslikeks.

Rahvamaaside revolutsiooni-
lise meelise allasurumises ei jät-
kennud üksi surveabinõudest. Olid
vajalikud niisugused abinõud, mis
säilitades vanad riigikorra alused

oleksid juhtinud rahva tähelepanu
fodaal-pärisorjeldise süsteemi krii-
silt kõrvale. Kõigepealt ^{korvastati} riigi raduste-
koogu esmärgiga kindlustada aadli-
suisust, katsetati mõõdukate vahendi-
tega arvutetes „talupoegade küsimuse“
komitundes lahendada talupoegade olu-
korda. Need vahendid ei teinud laia-
des rahvamassides minguid olulisi
muudatusi paremuse poole. Klassi-
vastused olid juba niivõrd teravad,
et jätkus tihtipeale tähtsusetust ajun-
dist ja talupoegade viha pärisorjus-
like korra vastu purskas esile kohu-
tava jõuga. Eriti ilmus see XIX sajau-
di 30-ndate aastate alguse ühiskond-
like liikumise üldise tõusu suuor-
ras. Olemasolevate andmete põhjal toi-
mus Venemaal 1826.-1834. aastani
148 talurahva rahutust, 30-40. aas-
tail oli umbes 108 tööliste väljaastu-
mist, mis oma iseloomult olid
sarnased talupoegade väljaastumis-
tega. 30-ndate aastate alguse taluraha-
va rahutuste ja sõjaliste asulaste

ning linnarahva töötavate kihtide rahutuste ajandis oli koolerataud Venemaa Euroopa osas. Rahutusi nutus esile ametnike ning poliitiliste võimude keelitavitamine ja smaroli karantiaabinõude rakendamisel.

Koogu sisevõimude käärimisele andsid ka revolutsioonilised sündmused Lääne-Euroopas. 1830. aasta juulis puhkes revolutsioon Prantsusmaal, mis lõppes reaktiivse aadli katsetega restaureerida fodaal-absolutistlik kord. 1830. aasta augustis toimus revolutsioon Belgias, mille tulemusena moodustati iseseisev Belgia riik. Revolutsioonilised ülestõusud olid ka mõningates Saksia ja Itaalia vürstkondades nagu Saksi, Braunschweigi, Baieri, Parma ja Romanja vürstkonnas. Need sündmused peudutavad ka Venemaa esirindlike inimesi. Eriti palava poolehoiu osalises sai 1830. aasta lõpus Poolas puhkenud ülestõus. Vaatamata Poola ülestõuse šlahtlikele iseloomule, avaldas ta

progressiivset mõju revolutsioonilise liikumise arengule nii Venemaal kui teistes slaavi riikides. N. J. Lenin hindas eriti kõrgelt seda suurt edasiviivat mõju, millest avaldas Poola ülestõus demokraatia süvenemise seisukoht.¹

Kirgustes tingimustes areneski XIX sajandi II veerandi revolutsiooniline liikumine Venemaal, liikumine, mille ühes lõikus on ka revolutsiooniliste üliõpilasringide tegores Moskva ülikoolis 20-ndate aastate lõpul ja 30-ndate aastate algul.

---

¹ N. J. Lenin, Rahvuste enesemääramise seisukoht, Teosed, 20. kd., Tall. 1953, lk. 398.

Moskva ülikool aastatel 1825-1835

Ei ole õige dekabristide liikumise puustamisele järgnenud perioodi Venemaal pidada täielikult reaktiivse võidutsemise perioodiks. Ka sellel julmal ajastel leides inimesi, kes julgesid tõsta häält peomiste ja jälitamiste vastu. Kuigi suur revolutsiooniline keskus Peterburis puustati, omegi ei suudetud hävitada dekabristide ideid ning nende poolt heisatud võitluslippu, selle võttis dekabristidelt üle Moskva noorsugu. Peale dekabristide ülestõusu umbes 10 aasta jooksul kuulus juldiv koht vene revolutsioonilises liikumises, ajaliselt revolutsioonilise ideolo-

gia edasiarendamises õigusega Moskva
ülikoolile. „Moskva ülikool muutub vene
tsivilisatsiooni templiks; imperaator vih-
kab teda..., saadab igal aastal asemi-
sle terve grupi tema kasvandikke...,
kuid ülikool õitseb, ta mõjie kasvab, ol-
les põluakene, ta ei osta midagi, jät-
kab oma tööd ja muutub tõeliseks jõuks.“¹

Tõepoolest, vaatamata pealtnägilise reak-
tsioonile, loodi Moskva ülikoolis üliõpi-
laste salajasi revolutsioonilisi ringe, lvi-
tati transuuri poolt keelatud liikumisi,
korraldati väljastumisi reaktsooniliste
professorite vastu. Juuni 1835. aastani
kehtis Moskva ülikoolis 1804. aasta põ-
hikirj. Selle põhikirja kohaselt oli ette
nähtud võtta vased üliõpilased õppima
kassoni ülalpidamiseks. Õppimine kroo-
ni keel kohustas üliõpilasi siirduma
tööle ilma igasuguse huvi ja kaldu-
vuste arvestamiseta. Summa, mis oli ette-
nähtud ühe üliõpilase ülalpidamiseks
aasta jooksul, oli vaeruväärselt väike.

1 A. U. Tepusek, Opažbumuu pebouuououknuu ugeu
b Poccuu, M. 1956, coyueueuu 69 mouax, m. 7, lk. 212.

Alates 1826. aastast hakati raha asemel varustama üliõpilasi „natuuras“-toiduga ülikooli sööklast, riiete ja raamatute ning muude esemetega. Üliõpilaste eluolud muutus reetõtte valgigi raskemaks, kuna ametnikud varustasid tihti sellest poole ära. Peale kehvade elutingimuste kitsendati kroonu ülalpidamisel õppivaid üliõpilasi ka range ja alandava kasarmurežiimiga. Paljud üliõpilased elatusid pigem tundide andmisest, nälgisid, kuid vähimagi võimaluse korral hoidusid kroonu ülalpidamisele siirdumisest.

Üliõpilaste poliitiline meelevaldamine valiti ülikooli professorite vast inspektorid (üks nendest oli kroonu ülalpidamisel õppivate üliõpilaste inspektorius). Üliõpilased protesteerisid korduvalt inspektorite omavolitusmise vastu. Nii näitas 1827. aasta novembris, kui kogu üliõpilaskond otsas kohtust vendade Kriitnõite ringist osavõtjate kohta, toimus ülikoolis „... ebameeldiv legu: üliõpilased pesisid jä-

meda käitumise pärast inspektorit.¹
Kui tuli kohale õpperingkonna kuraator ja nõudis tapluse algataja Petro-pavlooski välja andmist, vastasid üli-õpilased: „Meie oleme kõik petropavlov-sid...“² Niiingune üksmeel väljaas-tumistes oli tingitud sotsiaalselt muut-misest, mis kujunes ülikoolis 1820-nda-te aastate lõpul ja 1830-ndatel aasta-tel. Ei Moskva ülikoolis ega üliõpilas-konnas ei olnud enam need, mis nad olid siis, kui õppisid seal veel tu-levased dekabristid. Kui tollal aadli-päritoluga üliõpilane, istudes loengu-saalis koos teda saatva karvatajaga, suhtus veel võõrastavalt tema lähe-duses istuvasse külavaimuliku po-jasse, siis 20-30-ndatel aastatel oli üliõpilaskond tihedalt liitunud, ven-nastunud, vaatamata ühiskonnas va-litsevale seisuslikule ebavõrdsusele.

„Põlvkonna ülikooli mõpe karvas: temase nagu rihiuse reservuaari voolad“
1 B.G. Kiraeva, B.T. Trukhchev. Uchenie v yunubep-ovnenie u padoma v „Mencione“ u „Moskve“, u. 1954, lk. 58.
2 xalsarnas.

gu Venemaa kõigi kihtide noored jõud; tema saalides nad vabanevad kodu-
koldest kaasa toodud elavannustest,
tõusid ühale tasemele, vennastuvad oma-
vahel ja läksid meesti laiali kõigisse
Venemaa maakohadesse, kõigisse tema
kihtidesse... ühiskondlikud vahesihid
ei omanud meil niisugust solvavat
mõju, millist võib kohata inglise
koolides ja kasarmutes; inglise ülikoo-
lidest ma ei räägigi: nad eksisteeri-
vad eranditult aristokraatia ja ri-
kaste jaoks. Üliõpilane, kellele meie
juures oleks pähe tulnud kuldida oma
valge naha ja rikkusega, oleks eemaldatud
„tulust ja veest“, ära püüatud seltsi-
meeste poolt, kirjutas Herzen tolle
aja üliõpilaste kohta.¹ Uued, demo-
kraatlikud jooned üliõpilaste omava-
helistes suhetes tekisid tänne suurtele
ühetele kogu üliõpilaskonna sotsiaal-
ses koosseisus. Käsitlitaval perioodil
moodustasid Moskva üliõpilaste

---

¹ A. H. Тетисен, Понимание культуры,
n. 12, lk. 124-125.

sed -aadlikeud keskmiselt $\frac{1}{3}$ üliõpilaste koguarvust, umbes 30% üliõpilastest moodustasid ametnike ja väimulike lapsed. Arvukalt õppis ka kaupmeeste ja trunftilikmete lapsed, kuid pärisorje ülikooli vastu ei võetud. Kogu selle perioodi jooksul, aastast 1825-1835, sai ainult pärisorja poeg D. Tjurin õiguse kuulata loenguid ülikoolis. Loengute loeteluses kehtes tal 2 aastat (!). Manualistid seistest pärinevad üliõpilased nagu kaupmeeste ja trunftilikmete lapsed olid vormiliselt vabamudaja õigustega ja said diplomi alles Senati poolt aadliseisuse tõstmise järel. Ülikoolis oli ka ürikuid vabaks lastud pärisorjade lapsed, nii näitus 1827./28. õppeaastal avaliselt 3 ja 1833./34. õppeaastal 8 üliõpilast.¹ Ülevaatliku pildi üliõpilaste sotsiaalsest koostisest antud perioodil kahel õppeaastal Moskva ülikoolis annab järgmine tabel:²

1 Л. У. Насокина, Трудная действительность Московского университета в 1825-1835 годах, Ученые труды Московского университета, М. 1955, кн. 113, 2 таблица.

	1826./27 a.					1830./31 a.				
	füüs.- mat.	filol. lit.	me- dits.	kändl. määrata	kõne	füüs.- mat.	filol. lit.	me- dits.	kändl. määrata	kõne
Aadlikud	19	39	50	10	219	21	56	38	1	206
Ametnike lapsed	15	18	44	8	144	10	29	43	2	135
Vaimulike lapsed	1	19	75	1	120	2	17	94	-	127
Kaupmeste, tsunftilix- mete lapsed	12	25	42	6	130	8	31	49	2	152
Vabastatud pärisor- jade lapsed	-	-	-	-	-	2	3	7	-	15
Laste kodude lapsed	1	5	10	1	21	1	1	14	-	17
Ulejäänud	2	13	28	3	80	1	4	34	5	58
Kokku	50	119	249	29	714	45	141	279	10	710

Lotriaalselt koosseisult kirjut üliõpilaskonda sidunud rogu Venemaaga tuhanded nähtamatud niidikesed. Eriti laialdased sidemed danikkonnaga olid oma ülalpidamisel õppivatel üliõpilastel, kes elasid üüritud korterites. Just nende kaudu kandusid väga kiiresti üliõpilaste meelolud moskvalaste hulka ja ajastu ühiskondlikud nõuded ülikooli seinte vahele.

Kõik valitsuse pingutused üliüksis suhtes olid suunatud sellele, et välja juurida õpetamisest „vabamõttelisuse hädashtlikku vaimu“. Selle eesmärgiga laiendati usuõpetuse ja kirikuajaloo kursust, kärbiti ühiskonnateaduste programme. Filosoofia kateeder Moskva ülikoolis lakkas töötamast 1821.

aastal filosoofia professori A. M. Brjantsevi surma järel ja jäigi suletuks 1835. aastani. Tugevdati ka valitsussõimude kontrolli loengute üle. Õppejõud pidid esitama ministerruumi mitte ainult antud aine kursuse programmi, vaid isegi loengute konспек-

tid. Kõikidel ülikooli õppejõududel võeti kohalvalt allkirje selle kohta, et nad ei kuulu mitte mingisugusesse salajärgusse. Tsaaril kujunes kombeks saata ülikooli spetsiaalsed komisjonid õppejõudude ja üliõpilaste meelse väljarelgitamiseks. III osasend jälgis pidevalt, kas ei peitu õpetamise süsteemis midagi kahjulikku kehtiva korra suhtes. Talle komisjonile kaasnud repressioonid. Nii näiteks 1826. aastal lõppes Nikolai I üldastus rektori Pronopovitsi - Antonski ja pensiooni inspektori Davõdovi vallandamisega, kuna nad tsaari arvates ei viinud ülikoolis küllalt energiliselt ellu valitsuse nõudeid. 1832. aastal käis ülikoolis reviderimas Kralovarov, kes nõudis, et õpetamine toimuks „isovalitsuse, õiguse ja rahva“ vaimus.¹

---

¹ See kirjeldus „kolmainus“ kujunenud ametliku rahvalikkuse teooria aluseks. See läbinisti reaktiooniline teooria muutus Nikolai I aegse valitsuse ametlikeks ideoloogias. „Ametliku rahvalikkuse“

Enamus õppejõududest käis valituse es-
kirjade järges, teenides truualamli-
kult tsaari. Kõrvuti nendega oli ka
arvukalt progressiivset meelstatud
õppejõude, kes sisendasid riikopilastesse
armastust eesrindlike teaduse vastu,
kannatasid mis patriotismitunnet ja ex-
seisvat kriitilist mõtlemist. Antud peri-
oodil oli Moskva riikool suur teaduslik
keskus, mis andis väärtuslike panuse

„teoretikuteks“ olid mõned Moskva riikooli
professorid ja müüdarad ajakirjanikud
nagu Pogodin, Ustjajev, Ševõrjev, Bulgariin jt.
Ajalooteaduses väljendus see teooria reak-
tsioonilise „normanistliku“ konseptiooni
juttustamises. Rahvamassidele püüti aja-
kirjanduse kaudu sisendada, et vene rahvas
armastab oma „isakest-mõisnikku“, austab
tsaaris jumala asemikku maa peal. Pääs-
sijusliku Venemaa mineviku, oleviku ja tuleviku
kuulutati suurpärasteks. Rõhutati, et revo-
lutsioonilised väljasturnised ei oma ri-
semist allikat, vaid on erile kehtunud eran-
ditult „välismaa juurtest“, „rahvas“ olvat
truu tsaarile ja oli vaemliku denabristide

elkõige realladuste varaaita. Nii näi-
tus oli väga kõrge tasemel õpetamine
füüsika-matemaatika osakonnas. Õppe-
jõududeks oli terve rida nimekaid tead-
lasi nagu D.M. Perevoštšikov, J.A. Dvignub-
ni, M.T. Pavlov jt. D.M. Perevoštšikovi
kuulub teinekas koht matemaatiliste tea-
duste ja astronoomia õpetamise alal Mosk-
va ülikoolis. Ta kavatas üliõpilastes ar-
mastust kodumaise teaduse vastu, oli
väsimatu esirindline teaduslike ideede
populariseerija. Pavlov, õpetades füüsi-
kat, arendas üliõpilastes filosoofilist
mõtlemist ja sellega justkui taastas
vastu. Juba 30-ndate aastate algul lei-
dis see reaktiooniline teooria kõlapinda
Moskva famussoride ja skoložubide seas.
Seda teooriat hakati sisendama iga
päev ja tund koolides, gümnaasiumides,
ülikoolides, sellega püüti mürgitada ühis-
kondlikku teadvust kirikujutluste, ajaleh-
tede, ajakirjade ja ilukirjanduse kaudu.
Nõitlus selle reaktioonilise ideoloogiaga
teimus demokraatlike tendentside nõve-
remine ka Moskva ülikoolis.

filosoofia õpetamise Moskva ülikoo-
lis. Arstiteaduskonnas oli silmapaist-
vaks õppejõuks üks kodumaise meditsi-
ni rajajaid M. F. Mudrov. Kõige taga-
sihoidlikumal kohal oli ühiskonna-
teaduste kallanuga osakondade õppe-
jõudude koosseis. Kirmunud ja ette-
vaatlik tsaarivalitsus edutas nendele
kohtadele kõige ustavamaid isikuid.

Kuliteaduskonna õppe-pedagoogilises
töös etendas suurt osa Nadeždin. Üli-
õpilasi ruttles tema kõrge eruditsioon,
hülgar kultu tundmine, silmapaistev
eetori anne. Nadeždin ergutas idiopi-
laste mõttegevust, sisendas tungi ta-
duse poole, tiivustas neid iseseisvaks
töös. Ogajev, Stankevits ja teised idi-
õpilased olid ülikooli perioodil tema
tulised austajad, kuid mõistes alles
hiljem Nadeždini olemust kirjutas
Belinski temast kibestunult: „Me
jumal, mis inimene see on! Ta väänleb
nagu madu, kavaldab, laimab, mõni-
kord teeskleb lollikest, ja kõik see on

labane, maitsetu, lõhnab kõrti järel."¹

Vene ajalugu luges M.T. Katsenovski, kes kuulus nn. skeptilise koolkonna hulka, eitades vene letopisside algupära, kuid ta tutvustas üliõpilasi teaduslike vaidlustega ja ilmeva välimaise kirjandusega.

Kõige nõrgemad olid poliitilise osakonna õppejõud. Enamus professoritest olid tüüpilised krooniteaduse esindajad. Serindlikeud ühiskondlik-politilised vaated ja teooriad olid nendele võõrad. Nad ei paistnud silma ei teadusliku silmarüügi avaruse ega ka lektoritakendiga.

Nende vast küündis esile N.V. Sandunov, kes luges vene praktilist raudandlust ja kohtukorraldust. Ta oli tuntud jurist, vene raudandluse tunnustatud spetsialist ja netõtte osutas ka õppetöös suurt tähtsust praktikale. Kuna polnud võimalist avalikult väljendada oma arvamust tolle-

¹ B.T. Ткаченко, Методы преподавания истории, М. 1936, л. 9.

aegrost radusandlust, siis Sandunor
püüdis väljendada end teiriti. N. F.
Kostinetski, esteetilis-politilise osakonna
üliõpilane, Luugurovi ringi liige kirjutas
oma mälestustes, et Sandunor andis
auditeoriumile mõista grimarriga, mil-
line väide tekstis oli ilmne lollus, nii
et praktikumid muutusid mõnikord
lausa satiirilisteks stseenideks.¹ Kaht-
lemata see risedas üliõpilastes krii-
tilist suhtumist isevalitsuslik-päris-
orjusele Venemaa radusandluse ja
kohtunorraalduse.

Usuõpetust luges P. M. Ternooski.

Pooled poliitilise teaduskonna üliõpi-
lastest ei osanud usuõpetuses rahul-
davat õppeõpetust, loenguid sellisai-
nes ei kuulatud ega kirjutatud üles.²

See kõik iseloomustab üliõpilaste atist-
likku meelust, oli nende passivseks pro-
testiks usuõpetuse lugemise vastu ülikoolis.

---

¹ vt. B. I. Kostinetski, Основания из
иссий эмпырической науки, lk. 230-232.

² vt. Ученые Московского университета,
т. 1, lk. 111.

Oli juhused, kus professorid lubasid endile sobimatuid väljendeid ja jämedusi üliõpilaste aadressil. „Üldisus protestiavalduses mõningate professorite andetuse vastu“ oli tuntuks Malovi lugu 1831. aasta 16. oktoobril Moskva üliõpilas.¹ Selles üliõpilaste protestiavalduses ilmus nende ühismelne võha õppejõudude mõrimeelse kroonulikkuse vastu.

Ebapopulaarne trivüü- ja kriminaalõiguse professor Malov, „rumaluse ja tühise kehatuse“, püüdis saavutada üliõpilaste poolehoidu kord lipitsemise, kord norivate märkustega ja üsna kord solvununa ebadeust sõimas üliõpilasi jämedalt ja lahkus loengult. Üliõpilased otsustasid korraldada demonstratsiooni, mille eestvedajaks sai Kostenetski. Demonstratsioon toimuski estetiilis-poliitilise osanonna auditeoriumis, kuhu tulid oma meelepaha avaldama ka filoloogia ja füüsika-matemaatika osanonna üliõpilased, nende seas J. A. Oblodenski, Ogajov, Hertzen, I. vt. B. I. Kosminskii, Vosnomennanue iz moei smydenickoi rezyki, lk. 336.

gagariin, demontov jt. Alguel oli karatse-
tud 5 minutit enne loengu lõppe
kärarikna käitumisega sundida profes-
sor auditeoriumist lahkuma, kuid
Malovi halvustav suhtumine üliõpi-
lastesse vietus esile sügava meelipa-
hatorni. Kõlasid üksmeelsed hüüded
professori aadressil: „Välja! Välja!“
loohiti mütside ja raamatitega. Malov
suentis vaevalt haarata oma mütsi
ja kannu ning josta tänavale. Üliõpi-
laste salk saatis teda sajukestega veel
tükk aega mööda Tverskaja täna-
vat. Sujärel otsustasid üliõpilased
viia asja nii kaugele, et Malov loobus
oma kohast ülikoolis. J. Kostenukti mä-
lestuste järgi käisid üliõpilase Potšeki
peel koos A. J. Fluzer, Ogajov, Koblreit,
Antonovits, Topornin ja teised, et austa-
da edaspidist tegevust. „Kendel koosole-
kudel peale Malovi loo autamise, au-
tasime ka meie üliõpilaste ohuorda,
meie haigustaseme puudulikkust ja
meie professorite harimatust...“ kirju-

tab Kostenetski.¹ Malov ise püüdis sellele väljaastumisele anda poliitilist ilmet. Ta kaebas Benkendorffile, et üliõpilased loengul monarhistlikest korrast kui kõige paremast korrast korraldavad vastu-
haku. Üliisoli fuhtuud ei oleud selle Malovi sammuga rahul ja selgitas välja, et päeviku põhjal oli teinaks kodanliku abileu küsimus. Üliisoliad-
ministratsiooni suutis selle loo sum-
mutada Benkendorffi ees ja üliõpila-
nd pääsesid suhteliselt kerge karistu-
saga. Malov kõrvaldati Moskva üli-
koolist.

Peale dekabristide ülestõuse Mos-
kva ülikoolis loodud spionaazivõrk
otris kaljulikke ideid mitte ainult
õpetamisest, vaid ka üliõpilaste - va-
helistest vestlustest. III osakond tegi kõik
selles, et juba eos hävitada igaragu-
sed väljaastumised inwalitruslik-
pärisõigusliku korra vastu, mis väi-
rid ast leida üliõpilaskonnas.

---

1 В. Я. Костеневский, Основы науки и
искусства студенческой науки, лк. 341.

1826. aastal kehtestati nõue, et kõikidelts
üliõpilastelt ülikooli astumisel tuleb võt-
ta töötus ~~alle~~ kohta, et ta ei kuulu
ega hanka tulvikus kuuluma ühtegi
salaorganisatsiooni. Selle kohta ütles
Gontšarov ironiaga, et see „tarkabi-
nõu“ tõi kaasa ainult ühe tulemuse,
nimelt selle, et üliõpilased, kellel varem
polnud aimugi taoliste salaiühingu-
te olemasolust, hakkasid ka asja vas-
tu huvi tundma.¹ Distipliini kindlus-
tamise mõttes kehtestati samal aas-
tal range nõue üliõpilaste vormirii-
tuse kandmise kohta. 1827. aastal
anti järelvalve üliõpilaste üle linna-
politsei kätte, mistõttu polnud enam
alati oma karjääri pärast värise-
vatel ülikooli administratsiooni te-
gelastel võimalik varjata III osakonna
est üliõpilaste valituse vastaseid
väljaastumisi. Nikolai I ja III osakon-
na ülem Benkendorff mõistis, et revo-
lutsioonilise liikumise keskus on kandunud

¹ B.C. Храба, В.Т. Треницкий, "Грехи в
университете и падение в "Менчконе" и
"морке", и. 1954, ex. 65.

üle Moskvasse, Moskva ülikooli ja ootasid ainult võimalust, et kaistada sabamõttelise "kandjaid. Tsaari viha esimeseks ohvriks Moskva ülikoolist oli noor andekas poeet A. J. Poležajev. Nikolai I karistas Poležajevit eriti julmalt justkui aimates, millist suurt mõju avaldas Poležajevi isik ja luule 1820-ndate aastate lõpu ja 1830-ndate aastate revolutsioonilisele liikumisele Moskva ülikoolis.

A. J. Poležajev oli üks andekamaid üliõpilasi Moskva ülikooli filoloogia osakonnas. Sündinud pärisorja A. J. Fjodorova ja mõisniku S. N. Struiski vallaslapsena, kasvas ta üles kaupmehe Poležajevi perekonnas ning sai kõigiti demokraatliku kasvatus. Tema enda sõnade järgi luuletamisega hakkas ta tegema juba pensionipäevil ning üks tema erimestest luuletustest oligi nähtavasti "Taevalin juubeldamine" (Небесное шурбание). See luuletus leiti Sangurovi ringi liikme Gurovi paberite hulgas, kes ütles ta saanud olevat

Polžajevilt juba 1824. aastal. „Tavalik
juubeldamine“ on veel kunstiliselt kaunis
ebaküps teos, kuid läbi imbunud julge-
test ahistlikust motiividest. Palju veda-
mas, küpsemas teoses on 1825. aastal
kirjutatud peem „Saška“. See süga-
valt revolutsiooniline teos on tõendiks
tollal üliõpilaste seas valitsevad
vaadetest. Parodeerides Fergeni Onegi-
nit lõi Polžajev uue kangela, kes
hakkas avaldama aktiivsust ühis-
kondlikus elus. Kui Onegin on aadlik,
aristokraat, siis Saška on üliõpilane,
kes tunneb end koduselt sotsiaalses-
likes ringkonnas. Saška põlgab meeli-
tamist ja silmakirjatsemist, suhtub
vaenulikult kirikusse, armastab vaba-
dust ja usub Venemaa helgese tule-
vikku. Polžajev rõhutab peemis
oma kodumaa paremate inimeste
püüde teaduse poole, protesteerib eba-
võrduse vastu ühiskonnas, näitab,
et rikkus, aga mitte võimed ei ava
uusi ülikooli.

Uskudes kirglikult Venemaa paremas-
se tulevikku hüüab poeet julgelt:

Кого мне назначил судьба
Окрылши в гюкочуи чело,
Кого мне черкнул с себя судьба
Слов незыблемых наварю? ¹

Selles peemis rõhult poeet kangdane ka-
jastab dekabristide ideid: talle on ix-
loomulik viha despotismi vastu, julge
isevalituse kriitika ja poliitiline ak-
tiivsus, soov näha kodumaad vaba-
na, teiselt poolt rõhutab autor kan-
gelase demokraatlikku päritolu ja
kasvatust. Kangelase sümpaatia
kuulub lihtsatele inimestele, ta suh-
tub vaenulikult nõrgemasse aadli-
seltskonda. Sellises suhtumises väljen-
duvad juba tugevalt demokraatli-
ked jooned. Laika on juba uus va-

---

¹ А. И. Толстой, Салма, Смерть и воскресение
и воскресение, д. 1957, lk. 193.

Millal saabub sine metrikusest ärkamise
aeg, millal heidad endalt oma vihatud
timekate ikke?

badusvõitlese kanglane, temas võib leida dekabristidele järgnenud vabadusvõitlese kanglaste iseloomulikke jooni. Peemi trükkide andmisest ei saanud juttugi olla, kuid peem levis väga kiiresti ka käsikirjaliselt Moskva üliõpilaste ja ametnike seas. „Poležajevi luuletused käisid käest kätte vihikena...“, kirjutab Belinski.¹ Nikolai I mõistis, miks tuntakse Poležajevi luulet vastu nii suurt huvi ja humutaski nii halastamatult selle noore andeka poeeti. On säilinud umbes 4 versiooni Poležajevi arveteerimise kohta, igast neist nähtub, et Nikolai I tahtis isiklikult langetada karistavat otsust Poležajevi kohta. Nii näitus on N. J. Pirogovi mälestustes järgmine variant: „Keiser, sõitnud troiskal ülikooli, teda tundis ära ainult valvur, kaardi-

---

¹ В. Т. Ткаченко, Страницы жизни Погодина, Собрание сочинений в трех томах, т. II, М. 1948, л. 241.

võe erusoldat, läks otse üliõpilaste tubadesse, käskis enda juuresolekul ümber pöörata madratsid üliõpilaste vooditel ja ühe madratsi all leidis vihiku Poležajevi leuletustega.¹ Värsti peale seda saadeti Poležajev soldatiks. Teisest variandist ilmneb, et Nikolai I nimetas nii Poležajevit kui ta leulet dekabristidest säilimised "jälgedeks".²

Nikolai I viha saatis poeeti kogu ta elu jooksul. Sõjaväeteenistuses asetati ta kõige raskematesse tingimustesse ning umbes pool aastat peale sõjaväkke siirdumist haigestus Poležajev tuberkuloosi. Poležajev katretas põgeneda sõjaväest, mille järel anti ta sõjavõtte alla. Kohtuotsusega saadeti ta Moskva polku, mille koosseisus ta võttis osa sõjategevusest Kaukaasias, aastatel 1829-1833. 1833. aastal ta

---

1 Н. У. Туров, Своя монохромная миссия и военная карьера, М. 1950, л. 302.

2 М. В. Коркина, Одесские мемуары 1826-1848 гг., Ученые записки МГУ, т. III, М. 1954, л. 392.

tuli Moskvasse, kus tutvus Hergeni ja
Ogarjoviga. Peet suri 1838. aastal konna-
vasse tiisikusse. Lõjaväes viimise pe-
riodi looming on Polžajevil juba palju
kunstiküpssem ja revolutsiooniliselt jõu-
lisem. Demokraatlikud tendentsid ta
luules tugevenesid. Kogu ta looming
langes reetate kirjanduse alla, kuid
seda kiiremini luuletuse käsikirjad
levisid. „Veel Moskas viibimisel oli
Polžajevil suur keelus; tal ei ole ta
unustatud riamaani...“; kirjutas Be-
linski¹. 1829. aastal võnes vihin Pol-
žajevi luuletustega jälle III osakonda,
kuid salakaubaja Shervoud'i ettekan-
dega koos (sama Shervoud, kes reetis de-
kabristid²). Shervoud kirjutas, et, libe-
ralismi allikaks on kevitgeliku sime-

---

1 B. T. Белинский, Сочинения по русской литературе, т. 2, с. 241.

2 Erimene kord saatis erupolkooniku I. P. Bikikov III osakonda 1826. aastal Polžajevi käsikirjalise poemi „Saška“, mille pärast peet saadetiigi soldatiks.

Andmed Shervoudi kohta: vt. И. К. Терпун, Мемуары царской милиции, т. 2, с. 195, с. 423-426.

ga luuletuste levik, nimetades üliõpilaste seas kõige populaarsemaks luuletuseks isevalitsuse - vastast Poležajevi luuletust „Ohtuha“.¹ Selles luuletuses nimetatakse Nikolai I timukaks ja ta valitsemise algust „süngeks päevadeks.“² Kaasaegsed pidasid seda luuletust sümboliks, mis kehastas noore põlvkonna rasket saatus. Luuletuses „Ahelad“ on ülesmütre võitluses, kättemaksule rasvete kannatuste eest.³

Ogarjov, analüüsides Poležajevi poeesia sotsiaalsel demust rõhutas, et Poležajevi poeesia oli dekabristide poeesia jätkus ja ühtlasi ka lõppaastordis, st. et Poležajevi loominguga algasid juba need jooned, mis muutusid iseloomulikuks XIX sajandi II poole võitlusele uue kirjandusele: riigiar demokratism ja ülesmütre aktiiv-

---

1 vt. И. А. Федосов, Революционное движение в России, lk. 36.

2 vt. А. И. Толстопятов, Страннолюбие и поэзия, lk. 51-53

3 vt. Kalsamas, lk. 53-54.

sele vastuhakule rõhujate vastu.¹

Poležajevi luuletuste kiire ja laialdane levik tõestas, et denabristide revolutsioonilised ideed elavad, et võitlusesse iganenud sotsiaalse korraga olid tõusmas need jõud. Poležajevi biograafia kirjutaja J. D. Voronin väidab, et Poležajev ei võidelnud mitte ainult oma luulega, vaid võttis isiklikult aktiivset osa vendade Kriitrite ringi tööst, viidates tihedatele rõpussidemetele vendade Kriitrite ja Poležajevi vahel. Ta kirjutab: „Võib teha teeva paraltak uurimiskomisjoni materjalides näidatud salauhinngu fuh-tide vestluste ja Poležajevi poeetiliste sõnavõtude vahel.“² Tundub, et Voronin on teinud liiga nappide andmete varal julge oletuse. Kahtlemata Poležajev teadis vendade Kriitrite ringi olemasolust ja aitas ringi liikmeid

¹ vt. H. П. Драгун, Избранные сочинения - номерные и филологические приложения, м. Т., и. 1952, lk. 447.

² H. D. Воронин, А. И. Толмачев, сар. 1954, lk. 122.

revolutsioonilise propaganda teostamisel.

Samal ajal kui Poležajev väljendas oma viha isevalitsusliku-pääris-
oiguslike korra vastu võitleva heule-
ga avaldus Moskva üliõpilaste ras-
protest alle korra vastu arvukate
revolutsiooniliste ringide moodustami-
se näol.

Dekabristide ülestõusu järel-
kajana tekkinud üliõpilasingid
Moskva ülikoolis

Kahtlemata kaugeltki mitte kõik
isovalitsuslik-pärisorjusele korra varta-
nd protestiavaldused Moskva ülikooli
üliõpilaskonnas ei sattunud karistusor-
ganite tähelepanu alla, kuid inngi ne, mis
sai teatavaks valitsusele, kutsus temas
enile hirmu „isovalitsust kritiseerivate
psüühuste“ es. Kuigi kõrgemad õppeasutu-
nd olid range valitsuse kontrolli all ja
repressioonid järgnesid repressioonidele,
ihaldatud „rahu“ kõrgematesse koolidesse
ei tulnudki. Antud peatükis on käsit-
letud kahte 1820-ndate aastate lõpu
ja 1830-ndate aastate alguse Moskva
ülikooli üliõpilasingi, need on sendade
Kritskite ja Lungurovi ringid.

Vendade Kriitrite ring kujunes tõenäoliselt 1826. aasta teisel poolel desab-
ritide ülestõuse lüüasaamise otsesel
mõjul. Ringi initsiaatoriteks olid 3
venda Pjotr, Mihhail ja Vassili Kriitrid,
Moskva kubermangu sekretäri pojad.
Kõige vanem ja ideeliselt kõige küpsen-
di Pjotr Kriitri. Ringi liikmed veel
Lusnikov, D. Tjuurin (sama D. Tjuurin, kes
pärisorik päritole tõtte oli oinult
vabakoolilaps Moskva ülikoolis) ja
N. Popov. Peale nende 6 antiise ringi
liikme oli ringi paljastamise momen-
dil veel 13 nr. asjassalist, inimesed,
kelle hulgas tehti selgitustööd. Need olid
9 ametnikku, üks üliõpilane, üks junkur
ja üks raamatukaupmees. Kriitrite ring
paljastati 1827. aasta augustis Lusni-
kovi ettevaatamatuse tõttu. Kavatu-
des agiteerida Kremli vahtkonna divi-
tsere Botsanit ja Kovalovski, kelledega
ta tutvus oma venna kaudu, Lusni-
kov avaldas end vestluses nendega lii-
ga vabalt ning Botsan ja Kovalovski
andrid ta üles kui „kahtlast isiku.“

Ülekandamisel saadi Lušnikovilt teada ringist osavõtjate nimed peale 4 „aajasalise“, kes olid Kremli teenistujad (nende nimed nimetas hiljem D. Tjurin). Teised ülekandatud isikud uusi nimed ei nimetanud ning kiinnitasid ainult varem nimetatud nimesid. Ei ole sugugi võimatu, et kellegi komisjonil võinud ringi liikmeid ei õnnestunudki paljastada ja võibolla osa ringi ajaloost jääbki välja selgitamata. Kriitike ringi tegevuse kohta ei ole säilinud mingeid dokumente peale uurimismaterjalide ei programmide, projektide, kirjade, teoste ega memuaaride näol kui mitte arvutada tataral määral poliitilise programmi välisomuga Lušnikovi „Lisamine ülestunnistusele.“ Linnu pilti ringi tegevusest, ta liikmete ühismondlik-politilistest eesmärkidest saab ainult uurimiskomisjoni materjalide kriitilise käsitluse ja Lušnikovi „Lise...“ alusel.

Materialidest paistab, et peafaktoriks, mis kutsusid esile huvi rahvondlike probleemide vastu oli „vabamõtteliste raamatute“ lugemine ja 14. detsembri vanglaste eskuju. „Pjotr Kritski räägib, et armastust sõltumatusse vastu ja vestluskonnad monarhistlike valituse vastu äratasid temas Puškini ja Rõljivi teosed. Selle tulemusena 14. detsembri kirjategijate heameelne sünnitas temas äärmist pahameelt,“ on märgitud uurimismaterjalis.¹ Raamatukaupmehes Koltõugin ütles jutuaajamises dušnikoviga Rõljivi kohta: „See, mille eest ta hukkus, jäädvustab ta mälestuse.“²

Kaastunne huksumud dekabristidele karvas üle soovis jälguda neid, soovis leua nende eskuju salaanisatsioon. Nendade Kritskite ringi liikmetele oli kõigile omane palav

1 A. U. Kacõnkina, К вопросу о революционном движении студентства Московского университета, Вестник Московского университета №4, 1953, lk. 158.
2 U. A. Дегосов, Революционное движение в России, lk. 62.

patriotismitunne, armastus oma kodu-
maa ja rahva vastu. Nii tunnistas
Lusnikov, et vennad Kriitid „olid täis
idendavat armastust isamaa vastu.“¹
Poper kirjutas Kriitidele, et temas tu-
guneb järjest isamaa-armastuse
tunne. Nende noorukite patriotismis
peitus soov näha oma rahvast va-
bana, harituna, näha kodumaad
vabaneuna vihatud isevalitsuslik-
pärisorjusest korrast. Ringis mõis-
titi travalt hukka talupoegade rõhu-
mine mõisnike poolt ning nendesa-
made muudriise löödud talupoega-
de väinimlik kohtlemine sõjaväes.
Lusnikov jõudis juba enne tutvumist
Kriitidega veendumisele, et tuleb
hävitada Venemaal valitsevate kõigi
pahede juur - isevalitsuslik pärisorjuse-
ia kord ja luua täiesti uus riiklik
kord. Tema nagu teinudki ringiliikmed
uskus me ja helgema ühiskonnakorra
saabumisse:

---

¹ U. A. Попов, Критическое отношение к
России, lk. 62.

Убивая нас в крови злодей,
Мне голос сердца говорит,
И терем страшной, занесен,
Как баиня, рухнет, заревет.
Звезда свободы освещает
Погруженную сторону!

kirjutas Lušnikov luuletuses „Unistus. Kos-
sile vaadates.”¹

Tutvunud 1827. aastal Kriitkitega,
Lušnikov meeldis Mihhail Kriitkiet vaimus-
tated hinnangut Inglise ja Hispaania
konstitutsioonide kohta. M. Kriitki nimetas
õnnetus rahvast, kes ägab monarhistlike
valituse üle all. Konstitutsiooniline mo-
narhia muutis ringliikmete erandiks
poliitiline korra ideaaliks.²

---

1 U. A. Фрегов, Революционное движение в России,
№ 63.

Mulle ütleb südame hääl, et mõõk jooas-
tub kirjategija veres ja kohutav maha
tühjeneb ja langeb mürisedes kokku nagu
torn. Nabadus täht elustab me kodumaad!

2. vt. A. U. Касокина, К вопросу о революци-
онном движении студента Московского
университета, Вестник Моск. ун-та, № 4, 1953, lk. 159.

Tied ja vahendid uue riigikorra kehtestamiseks olid ringis veel puudulikult välja töötatud. Ringi poliitiline programm oli alles kujunemisastmel, milles on tunda poliitilist ebaküpsust, isegi naiivsust. Lušnikov "Lisa minu ülestunnistusele ei saa pida kogu ringi programmilises dokumendis, kuid kahtlemata takastab ringist osavõtjate enamusel seinkohti ja vaateid tulevase riigikorra suhtes. Selles dokumendis Lušnikov teeb ettepaneme piirata imperaatori või me bojaaride duumaga, mis meodustaks nii atena arhontide või hispaania cortexide laadi kõrgema võimeorgani.¹ Niiis, peaesmärgiks on piirata isevalitust, saavutada poliitiline valadus, kuid selle saavutamise teed on eritatud läbimõtlematult. Nimetatud kõrgemas võimeorganis organit, mis peaks sarnanema nii atena arhontide, hispaania cortexide kui vene bojarid

¹ vt. H. A. Фигуров, Революционная глупость в России, Дополнение к моему приложению (Ленинград), стр. 65-66.

de duumaga satub programmi autor
isendaga vastuolle, sest kõik nimeta-
tud 3 organit on oma iseloomult
täiesti erinevad.

Väga ebaindlaalt ja püra-
tult on lahendatud ka talupoegade
küsimus. Lušnikov teeb küll ettepaneku
vabastada talupojad pärisorjusest, kuid
selle ühes eeltingimuseks seab nende
haridustaseme tõstmise. Tähelepanu
väärib see, et „Lisa...“ autor nõuab
suure osa kloostrivaimulike kui riigile
täiesti „kasutute inimeste“ likvi-
deerimist ja kloostrimaade ära võt-
mist, samuti ka sõdatite sõjaväe-
teenistuse aega lühendada 10 aastale.
Suuhulgas oli veel ette nähtud pii-
rata välismaalaste väimupiire riigi-
valitsemises Venemaal ja vene keele ning
kommete täielikku kasutuselevõtmise.

Kriitiline riigikorra kukutamise
keer ja vastutusrikas ülesanne nõudis
ka sellel väikesel ringil oma võit-
lusmeetodite väljatöötamist. Olles liik-
metelt väikemahuline, radis vendade

Kriitike ring täiesti õigestatult oma peaesmärgis igasülgult laiendada ja kindlustada ennast: teha võimalikult sügavat ja laiaulatuslikku propagandat tsarivalitsuse vastu, laiendada ringi kesseisu. „Püüda võimalikult rohkem värvata uusi liikmeid ja kui aeg tuguvad meid, võtta tarvilikele olustavale abinõud,“ rääkis D. Tjuriin.¹

Oma propagandistlikke tööd teostasid ringiliikmed eelkõige Moskva väikemehtrike ringkonnas, kelle seas nende ideed leidsid mõistmist ja teetamist, sellest annab tunnistust suur ametnike arv, kelle hulgas teostati selgitustööd ringi avastamise momendil. Vestluses ametnikega arutati kõige aktuaalsemaid probleeme. Kärgiti talupoegade ja soldatite rasest olusorast, elust sõjalistes abulates, dekabristidest, konstitutsionist, vene radusandlust.

---

1 А. М. Нащокина, К вопросу о революционной агитации в Московском университете, с. 159.

Ametnik Matvejev nõustus lušnikovi väidetega, et Venemaal ei ole „positiiv-
soid radusi ja ametnikul on halb
tehnida, et on vaja muuta valitust.“¹

Kollegiumi registraator Pjotr Tamanski
võttis osa vestlusest konstitutsioonilise
korra ja 14. detsembri kangelaste üle.²

Valitusevastast propagandat vii-
sid kutsuiland läbi ka soldatite ja oh-
vitseride keskel, mis annab alust oletat-
da, et tulevase riigipöörde läbiviimise
plaanis pidi oma kindel koht olema
ka armeel. Tööd antud löigus keegen-
das tunduvalt see, et enamik ringist
osavõtjaid elas Kremli hoones, ning
retõtte said astuda otsesse kontak-
ti Kremli vahtronna sõjaväesadega.

Vestluses soldatitega pöörandid nad tõe-
helepäene nende kannole kohtlemisele
ülemuste poolt, selgitasid, et Lääne-
Euroopa konstitutsioonilise korraga
riikides on sõdurite sõjaväelise tee-

1 Л. У. Наумова, К вопросу о первоначальном
губернском съезде в Москве, изд. 161,
2. vt. saalsamas.

nistuse aeg 6 aastat.¹ Propaganda soldatite keskel viis ärevusse sõjaväe funktsionäri ja seda täiesti põhjendatult, sest nende propaganda leidis suurt vastukaja soldatite keskel: soldatid hakkasid reisist rohkem kaubama 25-aastase teenistuse ramuse ja ohvitseride ebainimlikkuse üle. Ilmekas näiteks nende agitatsioonitöö tulemusest oli mees Fjodor Kašnerjuki kaasatõmbamine. Tema oli korduvalt vestelnud Pjotr Kritski ning hiljem kui Pjotr Kritski di arreteeritud, toimetas Kašnerjuk Kritskite emale Pjotri kirja. Kašnerjuki nime andis üles Lešnikov. Mees otsiti viivitamatult üles ja anti sõjaväe alla. Talle mõisteti 4 tuhat repilõõki ja 10 aastat kindlustööd Bobruiski kindluses. Suurt tähelepanu suutati ringis ka revolutsiooniliste ideede levitamisele Moskva ülikooli üliõpilaste seas, millest päägib juba fakt, et ringi tuli

1 vt. А. И. Назонкина, К вопросу о революционном движении среди солдат Красной армии, стр. 160.

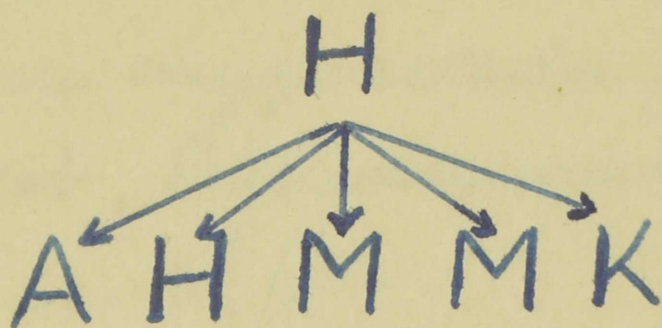
muu koosnes üliõpilastest. Nennud Kriit-
sid olid kaanüliõpilaste seas tuntud oma
vabamõttelisuse poolest. Ringiliikmete
piiratud arv, laialdase rahvalikke-
mise puudumine, ringi liikmete ja lai-
mate rahvahulkaade vaheliste sidemete
puudumine andsid ka Kriitide ringi
poolt organiseeritavale revolutsiooni-
lise väljastumisele vandenõu ilme.
Vandenõulikeks jooksuks on ka tsari-
tapmise küsimuse põhjalik kaalumine
kriitilaste poolt. Nii näites Lušnikov
pidas seda küsimust niivõrd tähtsaks,
et isegi uute liikmete kaasatõmbami-
sel, nagu näitab seda vestlus Botsani
ja Kovalovskiiga, rõhutas enda meelu-
mist „salaihingusse, mille eesmärgiks
on hävitada keiserlik... perekond...“¹
Nahistamisel leiti Lušnikovi taskust
seda devüüsiga: „Täbades ja rumu tiran-
nile.“²

---

¹ vt. Л. У. Насокина, К вопросу о революционном
губернском стуженцевстве Моск. ун-т. кн. 153;
и. А. Фролов, Революционное губернское в России, кн. 69;
² vt. Л. У. Насокина, К вопросу о революционном
губернском стуженцевстве Моск. ун-т. кн. 154.

Tsaariperikonna tapmise küsimuse aru-
telust võttis osa ka D. Tjurin, kes kaht-
les selle sammu positiivses väärtuses,
hoiatas, et see ei anna oodatud tulemu-
si ja kutsub esile ainult reaktsiooni-
jõudude surve tugevnemise. Nüüdis, osal-
ringi liikmetel, vaatamata kogemuste
puudumisele, oli juba teatud revolutsi-
oonilist ettenägelikkust. Küsimus tsaar-
iperikonna hävitamisest liigatigi
edasi 10 aastaks.

Kuid nendade Kriitike ringis püs-
titati küsimus rahvast ja rahvaülestõu-
sust palju julgemini kui seda tegid
omal ajal dekabristid. Kui dekabristid
kartsid rahvamasside ülestõusu, siis
kritiklased nägid just rahvas seda jõu-
du, mis pidi karistama nii tsaariper-
konda kui rõhujaid mõisnikke. Nii sa-
tis Popov kirjjas Kriitikele umbes taoline
meele:

Selles suemis täht H üleval pidi sümboliserima rahvast (esimene täht sõnast „народ“), A - Aleksander I, H - Nikolai I, esimene M - Maria Pavlovna, teine M - Mihhail Pavlovitš ja K - Konstantin Pavlovitš. Nendele isegi rõlvalt alla langevad nooled pidid tähendama rahva karistust.¹ Murimiskomisjoni materjalides kirjutatakse, et oma plaanide elluviimiseks kavatsid „vandesõttlased“ „kõlutada massile rahvast“, levitades rahva nas lendlehti. Hiljem kritika-
red loobusid sellest lendlehtede massilise levitamise mõttest kui äärmiselt ohtlikust üritusest ja otsustasid „...учеб-
ным путем народа ознакомить“ (proovida rahva meeldest ühe lendlehega), milline pidi antatama 22. augustil

¹ vt. И. К. Мещеряков, Пятикнижие Общества Справедливых, Тбилиси, №6, 1906, lk. 47;

И. И. Насонкина, К вопросу о революционной агитации студентства Моск. ун-та, lk. 159;

И. А. Фигуров, Революционная агитация в России, lk. 70.

Nikolai I kroonimispäeval Minini ja
Pozjarski pjedestaalile Punaasel väljakul.
Selles lendlikes kavatseti pöörduda rah-
va poole üleskutsega astuda välja
monarhistlike valituse vastu, kirju-
tada, "... kui palju süütuid inimesi poodi
ja saadeti Siberisse," viimaste all mõd-
di meidugi huksumud dekabriste.¹

Kuigi kroonimispäeval, 22. augustil
olid Kriitide ringist osavõtjad arreteri-
tud, võeti hirmunud sõjaväevõimude
kas tarvitusele ettevaatesabinõud või-
maliku rahva väljaastumise ära hoid-
mises. Lindsral-kuberner Golitrõn kirju-
tas etteandes tsaarile, et "ühing" kava-
tseb 22. augustil "teha revolutsiooni", mille
peale hirmunud lindsral-adjutant
Krapovitski pidas vajalikus hoida
löögi valmis olevat 10 tuhat soldatit.²

Kui 22. august möödus rahu-
likult, siis Krapovitski kirjutas (tõenäo-
liselt Dibitsile) ilmse kergendustundege:

1 vt. H. A. Грозов, *Революционное движение в России*, lk. 71.

2 vt. A. U. Хасонкина, *К вопросу о революционном движении стуженцев* Моск. ун-в., lk. 162.

„Tänu jumalale püha kroonimispäev...
möödes rahulikult, korda ei riketud“,
kuigi „... ettevaatusabinõuna olid sõja-
väeosad valmis oma kohtadelt, väga
erinevatel ettekäändel, esimese kutsu peale
ilmuma Kremliisse.“¹

Nende uurimiskomisjoni rap-
pide andmete varal olus liialdatud
väide, et vendade Kriitrite ringis tunne-
tati juba selgelt rahva strukturaalse
ajaloo protsessis, et oli välja kujune-
nud orientatsioon rahvarevolutsiooni-
le, kuid siiski saab järeldada, et
ringis juba mõisteti teataval mää-
ral dekabristide viga, et vabadus-
võitlejate mõte töötas rahvarevolutsi-
ooni idee suunas. Üldiselt võib öelda,
et rahva ja rahvarevolutsiooni prob-
leem hakkas revolutsioonilise liikumise
tegelaste es juba üles kerkima.

Pärast arveülevandamist dekab-
ristidega püüdis tsaarivalitsus

---

¹ А. У. Наумкина, К вопросу о революционном движении смысленства Моск. губ., лк. 162.

luua kas või näiliseltki rahulikke olu-
sorda vene riikisõnnas, seepärast või-
mud jälgisid ärevusega, et liigred and-
med revolutsioonilisest liikumisest ei
leviks laiaades rahvahulkades, kus nad
kutsuksid paratamatult esile uue
kaastunde laine, arusaamise, et revo-
lutsioonilised meelolud elavad, et
dekabristide üritust jätkatakse. Kõi-
gile valituse ettevaatusabinõudele vaa-
tamata kuulnud Kriitrite ringist
ulatusid ka laiematesse Moskva da-
nike ringkondadesse. Sandamikiindral
Nolov kandis neil päevil ette Ben-
kendorffile kriitrite kohta: „Ühed
räägivad, et need on 14. detsembri jää-
mused ja loodetavasti peaksid olema
sotud väljasaadetutega...”¹

Hirm selle es, et Kriitrite üritus
leiab laiemat kõlapinda üliõpilaste
kas, valitres ka Moskva ülikooli admi-
nistratsioonis. Ülikooli juhtkond mõistis,
et vastetus selle ringi eest langeb tal-

¹ Л. У. Раскокина, К вопросу о революцион-
ном движении студенчества Моск. ун-та, к. 157.

le ja püüdis anda vastutust igati ema-
le juhtida. Monna Šperingrova ku-
raator Pissarev andis kiiresti välja es-
kirja, mille alusel kõrvaldati ülikoo-
list vennad Kritskid, Popov ja Rogov.
Ka uurimiskomisjonis mõisteti Kri-
skite asja suurt poliitilist tähtsust
ja välditi kõigiti selle teatavaks saa-
mist laiades rahvalaualades. Tunnis-
tust sellele annavad komisjoni liik-
me kindral-adjutant Šrapovitski
sõnad: „... ma jään mõneks ajaks era-
poodeteks, et mitte anda kätte sellele
läbi mõtlemata, kuid küllalt kirite-
gelikele üritusele.”¹ Nagu ulpod kirju-
tatest paistab, ei jäänud Šrapovits-
ki sugugi „erapoodeteks” kui tuli kõne-
alla suure oodatava rahva välja-
astumise ärastidmise sõjavägede abil
(Šrapovitski ise tegi ettepaneku etteval-
mistada sõjavägi). Seda silmaspida-
des saab kõhe selgeks, mida Šrapovitski
oma „erapoodetusega” taotles.

---

1. Л. У. Накомника, К вопросу о револю-
ционной дисциплине в тылу во время
войны, стр. 157.

Kriitike ring pidi kujunema suureks
revolutsiooniliseks salaorganisatsiooniks,
meid ta punutati valitsuse poolt juba
eas. Mikolai I õiendas arved Kriitike
ringist osavõtjatega ise, ilma kohtu va-
hendusega: 3 vanda Kriitit, Popov ja D.
Tjuriin rüüti Schwarzholmi ja Schlüssel-
burgi kindlustuse ning Solovetski kloostisse,
kesjures karistuse tähtaegu ei määra-
tud. Nassili Kriitri veri pärast 3½ aas-
tast vangipõlve, Mihhail Kriitri lau-
ges tegevüas, D. Tjuriin, Pjotr Kriitri ja
Levõnikov lasti peale sõjaväesteenistust
erou. Popov jäi tegevüas teadmata ka-
dunus. „Asjaosalised“, meid oli aruult
13 pääsesid kergema karistusega, enamus
neist võeti peale xda poliitri valve al-
la.

Konkurettles võiks öelda, et Kriitike
ringis väljendusid tolle aja üliõpi-
lasmõorsoo eesrindlike osa mõtted ja
püüdlused. Kriitiline suhtumine Ni-
kolai - aegse Venemaa tegekkusesse
tõukas neid noori aktiivsele tegevümisele
tsaarivalitsuse vastu. Ringi liikmed

kaavatsid kaasa tõmmata kõiki in-
valituse- ja pärisorjusevastasteid jõude,
kaasa arvatud Nikolai I valitusega
rahulolematud väljapaistvad isikud
nagu kindral A. P. Fjermolov, vürst
Baratajev ja kindral Ivašov, dekab-
rist Ivašovi isa. Nendade Kriitrite ring
oli ühes esimeses võitlussalgas, mis
dekabristide eeskujul arus teostama Vene-
maa tsarismist ja pärisorjusest vabas-
tamise suurt ja õilsat ülesannet.

Kuiigi Kriitrite ringiga ühendati
arveid väga karmilt, ei saavutanud
tsarivalitus oma eesmärgi, 4 aastat
hiljem paljastati jälle Moskva ülikoo-
lis üliõpilaste revolutsiooniline ring, Sun-
gurovi ring, mis tekkis Moskva ülikooli
juurde 1830.-1831. aastal. Oma iseloomult
oli Sangurovi ring väga lähedane venda-
de Kriitrite ringile, kuid Sangurovi ringi
tegevuses oli juba uusi tähelepanuvää-
rivaid jooni, mis räägivad revolutsiooni-
lise mõtte edasiarenemisest. Nii nagu
Kriititegi ring oli ka Sangurovi ring
ühtse maailmavaate ja invalituse-ning

pärisõjuxvartax vihaga noted lähedas-
te sõprade ring. Ringi organiseerija N.
Sungurov oli juba lõpetanud Moskva
ülikooli ja pärast lühikest teenistusaega
läinud erue. Tema ja ta poolevanna
Gurovi, Moskva ülikooli vabakuulaja
rumber koonduridai üliõpilased F. J. Kos-
tuetsni, J. P. Kohlbreif, P. A. Kaševski, P. A.
Antonovits, A. Knobloch, J. Topornia jt.

Üldse arveturiti 26 inimest üliõpilasi,
väikeametnikke, ohvitseri. Suga Sungu-
rovi ringi sõpraalne koosseis oli um-
kes samasugune nagu vendade Krits-
kite ringi koosseis, dles ilmekas näites
vene revolutsioonilise liikumise demo-
natiserumisest.

Mõte luua salajane revolutsiooni-
line organisatsioon võitluses isevalitsee-
se vastu ei olnud enamusele ringi
liikmetest uus ega ootamate. Juba
ammu enne tutvumist Sungurovi-
ga paljed neist mõtlesid niisuguse
organisatsiooni loomisest, et jätkata
dekabristide poolt alustatud võitlust.
Mälestused dekabristidest olid ka neu-

dele noortele kallid. F. J. Kostenetski kirju-
tas hiljem: „Ma ise juba püüdsin
luua ühingu üliõpilaste kas..., ma
olin valmis muutuma revolutsiooni-
liseks kangelaseks, unitades mitte ainult
triumpfist, edust, vaid isegi ebaõnneste-
mise piinadest. Ma tundsin dekabris-
tide legu ja nende saatus ei hir-
mutanud mind, vaid ma olin alati
sarnaselt nendega nõus kannatama
nuure ürituse nimel, ürituse (L. G.),
mis kehtestaks isamaal valituse, minu
arusaamise järgi, tema jaoks hea ja
igal juhul parema kui tollaegne karm,
despootlik valitus.“¹ Ühendamisel tun-
nistas Kašovski, et Kostenetski „avaldas...
mõtte luua üliõpilaste kas ühing.“² Tal
oli kavatsus luua ne „Sõprade ühingu“
nime all. „Muu vestluse teemas, tema-
ga“, tunnistas Kašovski, „oli Venemaa
olekord, samuti selle ühingu olekord...“

¹ A. U. Kostenevskij, Воспоминания из моей студенческой жизни, Русский архив, 1887, кн. 2, лк. 76

² U. A. Bogosov, Революционное движение в Рос-
сии, лк. 94.

Kostenetki poolt loodava ühingu eesmär-
gus oli konstitutsiooni kehtestamine Venee-
maal: nimelt haridustöös ja rahva mõ-
jutamise kaudu.¹ Kostenetki ise tun-
nistas ka rünnendamisel, et viisugused
jutuajamise tal oli, kuid ta olvat mõd-
med sõprade ühingu üliõpilaste nõb-
luse tõstmiseks.

Eeda kohta tunnistab Kašovski,
et juba enne tutvumist Ljungroviaga
oli ta valmis astuma salauhinguusse,
katkestas inngi ruda omal käel leua,
tehes selleks eeltööd Barie ja Kohlrei-
figa. Selleks, et paremini tundma õppi-
da tulevase organisatsiooni liikmeid, ot-
ustand nad alustada filosoofilise
ringi organiseerimisest. Kuid see filo-
sofiline ring jäi loomata nii aja-
ni vahenditepuudusel ning hiljem
kardes ka vajadus teda leua, sest nad
muulrid Ljungrovi ringi demarolust.²

¹ И. А. Гоголев, Революционная деятельность в
России, т. 94.

² И. И. Соколовский, Тайные общества,
Русский архив, 1912, кн. 3, т. 485.

Ideeliselt ette valmistatud salaviiminguks astumises olid ka Knobloch ja teised liikmed. Knoblochi päberites leiti vabamõttelise siruga luuletus ja meid märkmeid, milles väljendus usk tulevase revolutsioonilisse pöördesse. „Käib, et pöörded vaim on haaranud maailma,“ kirjutas Knobloch.¹

Kohbreifilt leitud päberites olid mõtted sellest, et monarhistlik valitus ei ole kõige vanem ja loomulikum valitamisvorm, tema avates „... esimesed inimpõlvkonnad olid vabad ja tundsid ainult vabadust.“² „Kui kõigil venelastel,“ kirjutas Kohbreif, „oleks nüüdine kaasa tung vabadusele, siis vaevalt taluksid nad nii kannatlikult rasket iket.“³ Ideaalses riigivormas pidas ta vabariiki. Huvitavaks faktiks on see, et Knobloch ja Kohbreif kirjutasid teost teemal „Rooma muudab oma

1 U. A. Fagoch, Pehounovskoe gburenskoe to Poccuu, lk. 95

2 B. Žukandayev, Maünoe oduseculho cyklypova, Zabemoe, 1913, №5, lk. 46.

3 saatsamas.

monarhistliku valituse vabariiklikuks, milles nad said allegooriliselt väljendada oma ideid.

Niiis, mõte salajärgu loomisest langes ettevalmistatud pinnale, mis arjassalised võtsid endat mõistetavusega vastu selle Sjugurovi poolt esitatud mõtte. Ringi liikmete enamine tutvus Sjuguroviga 1830-1831 aasta talvel, Sjugurovi poolvenna Gurovi kaudu. Ühised vaated ja ühine eesmärk võimaldasid Sjugurovil juba varsti peale tutvumist minna üle läbivõimistele tulevastele organisatsioonidele. Sjugurov nagu ta elukäijadki kasutas salaanorganisatsiooni loomisel dekabristide autoriteeti. Mii näites teatas ta Kostenetskile ja Antonovitsšile, et 1825. aasta dekabristide ühingud pole purustatud, vaid jätkavad oma olemasoleku ühe suure ühinguena, millesse astumises ta tegigi ettepaneku uude Moskva ülikooli üliõpilastele. 1831. aasta märtri lõpus või aprilli algul täimus Knoblochi pool kokkutulek, kus Sjugurov

lubas täpsemalt informeerida sellest salaühingust.¹ Seda nõupidamist tuleb pidada organiseerivaks nõupidamiseks, sest tegelikult just selle nõupidamiseel rajati Sengurovi ring. Läbirääkimiste alguses võttis Sengurov arjosalistelt vande väidada. Kostinetski ja Antonovitsi pärisid Sengurovilt desabristide üritest jätkava salaorganisatsiooni koosseisu kohta, kuid Sengurov keeldus nendele küsimustele vastamast, teatades, et konspiratiivse eesmärgidil tuntakse selles ühingu ai- nult seda liiget, kes ühinguusse vastu võttis. Kui läbirääkimistest osavõtjad veelkord usitlesid Sengurovit, kas salaühing vabadusse jäänud desabristi- dest tõepoolest eksisteerib, siis vastas ta sellele ikka jaatavalt. Dokumentaalse materjali puudumise tõtte ja juurdle- se materjalide alusel tuleb siiski jää- da seisukohta, et sellist ühingut ei olnud. Uus salaühing loodi alles Sengurovi enda eestvõtmisel. Seda kinni- sot. G. U. Komenekovski, Военно-морская организация в эмиграции, л. 78-80.

tab faut, et Ljungurov nimetas ühingu esotsas seisvas isikus kindral Fermolovit. See mõte on ilmselt üle võetud Krüskite ringist ja Ljungurov kaotas xda oma sõnadele kaalu andmiseks.

Küsimusele pöörde tähtsast ja iseloomust Ljungurov rääkis vastamast ettekäändel, et tal ei ole õigust avada sellist uut organisatsioonilist saladust inimestele, kes ei ole veel selle organisatsiooni liikmed. Seejärel teatas ta, et iga ühingu aseaste peab ise omakorda võtma vastu 3 uut liiget. Kõik liikmed peavad loovutama konstitutsioonilisi ideid.

Nendest seletustest nähtavasti jätkuski, et nõepidamisest osavõtjad astuksid revolutsioonilise ringi koosseisu. Ei ole demas täpseid andmeid, kes sellest erimeest koosolekust peale Kostinetsi ja Antonovitši veel osa võtsid, kuid Knoblochile, Kohlreifole ja Kaševskole tegi ettepaneme ringi astumiseks Kostinetsi.

Eelpool mainitud saab järeldada, et
lungurovi "ühing" oli alles kujunenud sa-
laorganisatsioon ilma kindla prog-
rammita, revolutsiooniline ring, millest
osavõtjad pidasid endid denabristide
salahinguse kuuluva ringi liikme-
teks. Kuna ringi liikmete vahel keh-
tis kordudele mitte säilitada dokumen-
taalset materjali, on selle ringi ajalugu
katkendlik ja mõnetigi segane. Ringist
osavõtjate vaadetest saab andmeid ai-
melt uurimis komisjoni ülestunnis-
tuste protokollidest. Nendest ilmneb,
et ringi liikmete vahel toimeesid kee-
valind vaidlused rahva viletsusest,
ametnike despotismist ja alkae-
maksuvõtmisest, ministrite rumalu-
susest, ametnike kroonvargusest, koh-
tunike ebasõglast ja muust rahva-
le tehtavast ülesõltusest. Lõpeti ja kirpu-
tati valituse vastaseid leuletusi, eri-
ti populaarsed olid Poležajevi leuletu-
sed. Hävitamata paberite nart leiti
Poležajevi atüstliku ringi leuletuse
"Taevalik juubeldamine" arakiri.

Kostenetski mainib Qurovi kohta, et ta kirjutas „kõige vabamõttelisema ringa luuletusi.“¹

Sungurovi ringist osavõtjad kritiseerisid ülikoolis valitsevat korda, meenutasid julma aiveteõendaniist dekabristide ja Poležajeviga, tevitaid palavalt poela patrioste. Nendes nägid sungurov-lased „oma kodumaa eest kaunatajaid“ ja Poela ülestõuse maharujates „julmi tiranne ja despote.“²

Sungurovi ringis rati esmärke ühis kehtestada Venemaal konstitutsioon. „Konstitutsioon“, näakis ühel kokkutulekul Qurov, „piirab monarhide despotismi, annab kodanikele vabaduse, nititab nende hinge armastusega isamaa vastu, teeb nende vahel võrduse, annab võimalused kõigi nende võlbeliste ja vaimsete võimete exile kerkiniseks...“³

---

¹ vt. G. U. Kostenetski, Воспоминание из жизни смугденской речи, lk. 73.

² vt. Kalsamas, lk. 76.

³ A. U. Petrov, Революционное движение в России, lk. 97.

Konstitutsiooni pidid läbi vaatama ja vastu võtma kõigist kubermangudest saadetud saadikud. Nähtavasti konkreetsemaid plaane Venemaa riiklikust ümberkorraldamisest ringis veel pole, mis tunnistab ta liikmete poliitilise mõtte ebakõpsust. Seevast poliitilise pöörde elluviimise plaan oli välja töötatud palju selgemalt ja üksikasjalikumalt kui venedade Kriitrite ringis. Eelseisva pöörde edukaks läbiviimiseks pidasid sunnusohtude vajalikkus haarata suurtükivägi, ulvastada rahvas ja kutsuda nad ülestõusule. Salakavalaja Polonik esitas seda plaani järgmisena: „Erimus kohuses peale suurtükiväe haaramist pidasid nad kihutada mässule vabrikutes olevad inimesed ja koguda Moskva alamrahvast, keda nad lootsid kaasa tõmmata, pärast lasta purustada kõrtsid..., haarata ametlikud ja muud kohad; haaratud need, anda soldatitele ja venedega ühinenud alamrahvale suured rahalised

autasud. Neid (eriti kaupmehi), kes ei lähe
kaasa, sundida vägivallega alistuma...
Edasi, poliitsei ja muud meeskonnad, mis
on loodud pealinna korra ja rahu val-
vamises ja keda rahvas alati vihab
kui valjaid, mis hoiavad tagasi alam-
rahvast omavolitsemisest, tingimata
viha rahuldamisest ja alamrahva
enda poole võitmisest üles peema või
anda purjus ja määratseva alamrah-
va kätte kui nende rõhujad, sejärel
vabastada kõik arreteeritud, kes muude-
gi lähivad vabastajate poole üle, haa-
rata tingimata arsenal, kuigi seal on
vähe uloi, nii palju kui on jagada rah-
vale laiali ja pärast Moskva sõja-
väeringkonna kuberneril nimel käskkir-
jade laiali saatmist saadikute saat-
mise kohta Moskvasse konstitutsiooni
läbi vaatamiseks, saata igasse kuber-
mangu üleskutse rahvale, et ässitada
viha keisri ja valitsuse vastu." ¹

---

1 То. Зуевъ да же, Тлауко се одесекубо суре-
нуба, Забембе №3, 1913, lk 19-20.

Sungurovi ringis loodeti ära kantada rahvamasside tsaristlikke illusioone nn. Konstantini legendi abil. Kavatseti rikkuda rahvale, et Konstantin Pavlovitsi tuli Venemaale sõjaväega selles, et „võtta mõisnikult kõik talupojad ja muuta nad vabaks, mitte võtta neid mingid maksed..., lasta elada igaühel enda jaoks, kes kuidagi soovib.“¹ Rahva viha õhutamiseks oli mõeldud lasta lennu kuulujutt, et imperaator vangistas Konstantini või inegi laskis ta surmata. Kui liitrahvas on enda poole meelitatud, siis... moodustada salk umbes 5 tuhandest inimesest, minna Tuulasse, haarata relvatehas, kus Sungurovi sõnade järgi on kuni 6 tuhat inimest relvareppi, keda rõhutakse võrdset suunitöösteltega, kes esimese kätte peale... meelsasti saavad mõniseda või mõni tuhat püssi iga päev.²

---

1 К. Зюхандарин, Тайное общество сунурова, лк. 20;

2 nalsamas.

Sellest plaanist on näha, et Ljurgurov mõistis ohvitseride-dekabristide viiga, kes jätsid suurükiväe valituse kätte ja eritas oma plaanis eelkõige nõude haarata suurükivägi. Tulib märkida, et püüdis ka taaritatamise küsimus, mis nõudis nii palju aega, vaidlusi dekabristidelt ja veldade Kriitike ringi liikmetelt. Endastmõistetavalt neugurovland ei olnud taari tapmise vastu, kuid see ei omanud nende silmis esmajärgelist tähtsust. Eriuvast dekabristidest lootsid nad toetuda mitte vandenõule, mitte ühiskondlikele terroriantidele, mitte sõduritele, vaid peamiselt rahvamassidele, eelkõige linnarahva alamkihtidele, vabrikutöölisele, kes tundesid nende kõige antiivsematena. Nüüdis, kavatatava pöörde iseloomu järgi otsustades oli Ljurgurovi ringi plaan samas edasi revolutsioonilise mõtte arengus. Ka Ljurgurovi ringis mõisteti ringi koosseisu laiendamise vajadust, mistõttu levitati oma vaated

elkõige üliõpilaste seas. Läbiotsimisel leiti Kaševski paberites „häbemateid mõtteid valitsuse kohta ja viiteid riigivõrja muutmisest.“¹ Kaševski tunnistas üles, et luges neid märkmeid mõningatele üliõpilastele. Luugurovi ringi agitatsioonitöö ulatus ka väljapoole üliõpilaste keskkonda, seda tunnustab eites, fakt, et peale üliõpilaste olid ringi liikmeteks olvitserid ja ametnikud, teiseks, Luugurovil oli Kuznetski vallas restoran, mida ta pidas eesmärgiga muvida külastajate meelest ja värvata nende hulgast uusi ringi liikmeid.²

Luugurovi ringi liikmetel oli tihed side teiste ~~revolutsiooniliste~~ üliõpilasringidega. Nii näiteks Kodenetski oli ühelt poolt lähedane Herzenile ja Ogarevile, teiselt poolt Neverovile ja Stankevitsile. Luugurovlased olid sidemetes ka gruppi revolutsiooniliselt meelstatud poola üliõpilaste ja olvitseridega. Nad karatsi-

1 vt. Союзенне Сагонова, Шаинее одусечухо, lk. 485

2 vt. nalsamas lk. 482.

sid poolaaid tõmmata kaasa ulsõva
põõde läbi viimisel. Polonini ettekan-
des en teade sellest, et shvitser ledletski
... poola shvitseridega, arvult 15 inime-
rega... tahtis põgeneda Poolasse... Kui
Lungurov ja Gurov kuulsid sellest kel-
legi oma kaaslase kaudu, otsisid
ledletski üles..., avaldasid temale, et
nendel en moodustatud ühing ja veen-
sid ledletskit ja tema omaorda teisi
oma seltsimehi jätta se kavatus ja
ühineda nende ühinguga.¹ Lungurov
ja Gurov kui juldivad isimed ringis
olid riiki revolutsiooniliselt piiratud,
mis väljendus ka nende subteenises Poola
ülelõuse. Nad kahtlemata tundsid
rõõmu Poola ülelõusepõõte edusamme-
de üle, olid veendunud, et poola ja
vene rahvas peavad isvalituse vastu
välja astuma koos, kehtestama vaba, kon-
stitutsioonilise valituse, kuid Poola rah-
dunest venemaast pidasid nad või-
matuks. Põhjuses oli nende arvates geo-
graafiline asend ja mõningate põlis-
te vene maa-alade kuulumine Poola

1. У.А.Фигуров, Революционная деятельность в России, стр.100.

rossine. Sellega on oletatav ka Suu-
gurovi püüe tõmmata poolakaid oma
ringi, mitte lasta nendel põgeneda Pool-
lasse. Poola olitserid kuuldusid osavõt-
mast väljastumist Moskvas ja kava-
terid põgeneda kõigest hoolimata. Koo-
tanud lootuse poolakaid ära kuu-
tada ja kartes oma ühingu paljas-
tamist, andis Suugurov poolakad
üle. Selle sammu põhjal mitmed
Suugurovi ringi ajalo uurijad, neu-
de hulgas ka B. Eichenbaum¹, tegid
olekse nagu Suugurov oleks olnud
lihtsalt provokaator. Antud töö au-
tor arvab, et Suugurov oli siiski pigem
inimene, kellel puudusid kogemused
ja võimed konspiratiivse revolutsioonilise
organisatsiooni pehtimiseks, kui provo-
kaator. Tõenäoliselt ka see fakt oli osa-
likes põhjuses, miks tsarivalitsusel
õnnestus purustada see ring ajal, mil
ta programmid olid alles embrionaal-
sel astmel. 1831. aasta juulis Suuguro-

---

1 vt. To. Зүхенбайе, Махносе одусеубо Сүхурова, lk. 18.

vi ringi liikmed arreteeriti. Ükskõrgemal
Sungurov püüdis tõestada, et lõi rin-
gi eesmärgiga ne hiljem valitusele üles
anda. Muriniskomisjonis ei võetud seda
kuulda, sest pealekaabaja Polonik di hoia-
tanud komisjoni: ühingu struktati min-
gid kirjalikke dokumente mitte säilita-
da ja võssekumemise korral esineda
inimestena, kes tegutsesid eesmärgiga
paljastada riigile "ohtrikke" isikuid.

Muriniskomisjon, nähtavasti mitte soo-
vides arja ümber palju kära teha, lange-
tas küllalt "pehme" otsuse: Sungurov saa-
ta vangina Siberisse, Gurov, Kostenetski, An-
tonovitsi ja Kasovski saata sõjaväkke ning
Kohbreif, Knobloch ja Baril kui mitte
vene riigi kodanikud saata välismaale.
Ülejäänud arjaosalised saata Moskva
välja ja võtta poliitri ~~võtte~~ alla.¹ See
otsus ei rahuldanud taari ja tema
nädal anti Sungurovland sõjakohtu
alla. Nikolai I kinnitas une kohtuotsu-
se 1832. aasta juunis. See oli erand-
selt karm: Sungurov ja Gurov neljas-
1 vt. To. Эухенбайн, Майнсе одусембо Сунурова,
Забемби №5, 1913, lk. 54-55.

tada ja hukata rattal, Kostenetski, Antonovitsi, Knobloch, Kohlreif, Kašovski ja Toporin üles püüa. Enam kui pool aastat elasid arreteeritud surmanuhtluse hirmus. Alles 1833. aasta 6. veebruaril kinnitati Nikolai I poolt peaauditoriaadi lõplik otsus: Sungurov ja Gurov saata Sibirisse sunnidoole, Kostenetski, Antonovitsi, Kašovski, Kohlreif, Knobloch saadeti raudmestena sõjaväkke. Sungurov üritas põgeneda, kuid ta tabati ja karistati selle eest range ihunuhtlusega.

Julm arreteeritudamine Sungenrovi ringi liikmetega kutsus Mosva noorsoos esile kaastundepuhangu. Arreteeritudite heaks organiseeriti rahakogumisi, millest võtsid elavalt osa Mosva idiosooli üliõpilased. Oma poolehoidu kannatada saanud Sungenrovalastele näitasid üliõpilased üles põlguse kaudu, mida avaldasid salakärbaja Polonini vastu. Olen „...õnnetus olukorras, ilma kohata ja paljude põlguse all, sest minu avaldusest said paljud teada,” kaebas Polonin kirjas

Benkendorffile 1833. aasta 30. novembrist.¹
Hiljem sattus politsei kätte kostonetski
kiri Kaukaasiast adresseritud A. Topor-
ninile, J. Obolenskile, N. Oganjovile ja J. Po-
tšnikile. Kirja autor pakus teavitada Stan-
kevitsit, Latini, Neverovit, Ketsjerit ja Tes-
sini. Ettevaatlik ja hirmunud tsaar-
riivalitus kuulas imperaatori käel kõik
mainitud isikud üle ja võttis nad
range politsei järelvalve alla.

Sungurovlastele nagu Kriitsnitegi
ringist osavõtjatele oli omae kirglik
protest isevalitusele - pärisorjusele
korra vastu, tung sellise ühiskondlike
korra poole, mis kindlustas isikuvaba-
duse. Ka Sungurovi ringis idealisee-
riti konstitutsioonilist monarhiat, kuid
olid seal juba ka vabariiklikud ideed. Need
ideed on väga nõrgad ja andmete põhjal
saab neid omistada ainult ühele
ringi liikmetest, Kohlreifile, kuid nad
näitavad edasiminekut ideoloogilises
arengus võrreldes Kriitsnite ringi saame-

¹ Ts. Зюхендэгу, Маинсе одусеубо Сунурова,
кн. 50.

tustega selles osas. Tundub, et suure
osas ajaloolisest kirjandusest, kus kä-
sitatakse vene revolutsioonilise võitlu-
u ajalugu, ei ole nende ringide tege-
vuse valgustamiseks pühendatud
üllaldast tähelepanu. Nii näiteks
M. V. Ketskina toimetatud ilmunud „NSV
Liidu ajaloos“ käsitletakse neid ringe
ainult mõne reaga.¹

Vaatamata nii kriitike kui Suuguro-
vi ringide kitsusele, nõraskide sidemetele
rahvaga, nende tegevuse otsuste resulta-
tide tagasihoidlikkusele, etendaid nad
sinni oma aja revolutsioonilise liiku-
mise ja teooria edasivõidandamise, neu-
de tagasihoidlik tegevus oli oma ole-
musest kodumaa ja rahva teenimise
üllas kanglastigu.

---

¹ vt. Ученые СССР, ноябрь. М. В. Керманов,
М. 1954, lk. 186.

Revolutsioonilis-demokraatliku ideoloogia kujunemise algus Venemaal

Käsitledes vendade Kriksite ja
Lungurovi ringide tegevust selgub, et
nende ringide tekelugu sai alguse
dekabristide ideoloogilise perestaniisest
ja et nende ringide tegevuse teonud
suuri muudatusi dekabristide ideo-
loogilisse pärandisse. Kuigi nii Kriks-
ite kui Lungurovi ringi liikmed ju-
ba osaliselt mõistid, et dekabristid
perestati rahvamasside teetuse pree-
dumise tõtte, olid nad siiski küpsel
rahvarevolutsiooni teooria väelja töö-
tanisest veel väelja kaugel. Märksa
suurema ja edasiviiva panuse andsid
teooria arengusse umbes samal perioo-
dil tegetrenud Beldinski, Kuzemii ja Ogara-

ringid.

Jälgides Belinski „11-membri Kirjandusliku ühingu“ ja Herzeni-Ogarjovi ringi ideoloogia kujunemist, selgub, et revolutsioonilise demokraatia ideoloogia kasvud, mis puhkesid õitsele XIX sajandi 40-60-ndatel aastatel, täiskasid juba siin, nende ringide rüpes.

Revolutsioonilise demokraatia ideoloogia tekkis ja arenes võitluses kujuneva liberaalse ideoloogiaga, seda võitlust on märgata ka näsitletaval perioodil.

Belinski e. „11-membri Kirjandusliku ühingu“ mõju Belinski maailmavaate kujunemisele on hinnatud väga erinevalt. Samal ajal kui rida autoreid nagu M. Poljakov, M. V. Netskina, U. A. Fedosov arvavad, et ring etendas üsnagi

määravat osa Belinski maailmavaate kujun-

1 vt. M. Поляков, Студенческие круги Тенинского, Литературное наследство, т. 56, М. 1956.

2 vt. M. B. Керкина, Одесские студенческие кружки 1826-1848 гг., История Москвы, т. III, М. 1954.

3 vt. U. A. Федосов, Революционное движение в России, с. 103-110.

nemisel, väidab V. S. Netsajova¹, et „11-numbri ühingu“ lihtsalt ülehinnatakse seda käsitavas kirjanduses. Netsajova pöördub selle ringi tegevust 7 nädalaga ja väidab, et sellest võtavad osa ainult 11-toa üliõpilased, mis on aga teine äärmus, „11-numbri ühingu“ ilmne alahindamine. Selge on see, et Belinski ümber koondunud üliõpilaring, ^{süüskui} ka ta kandis nimetust „11-toa kirjandusliku ühingu“ ja ka hiljem kui sellest nimetusest loobuti, etendas kogu Belinski üliõpilaspölvre jaoks määravat osa tulevase kriitiku maailmavaate arengus.

Belinski ringi e. „11-numbri kirjandusliku ühingu“, kujunes arvatavasti 1830. aastal, s.o. varsti peale Belinski üliõpilastumist. Oma nimetuse sai ring toa numbrist, milles elas ringi teemik, kes üldalpidamisel õppivad üliõpilased M. Tristjauov, V. Belinski, P. Petros, N. Grigorjev, P. Netsai, M. Matjušenko, N.

---

¹ vt. B. C. Kheraba, B. T. Tšumenekui, lk. 109-110.

Argjillander, P. Prozorev, N. Savvits, jt. Enamik neidest olid oma päritolult segaseisustaste, väikeametnike, keilavaimulike, õpetajate, arstide lapsed või vaesunud aadlike võrreksed.

N. g. Belinski ise oli väike provintsi arsti poeg, kes nägi juba lapsepõlves palgest palgese pärisorjusele korra koldeksi. Tulevane kriitik kuulis oma tuttavate Pensa üliõpilaste kaudu juba enne ülikooli astumist metikest arvetõendamisest nii Polžajevi kui Kritniku ringi liikmetega.¹ Astunud ülikooli, Belinski kuulis kaariõpilaste üksikasjalikke arutlusi nende nõudmuste kohta ja need jätsid kestutamatud jäljed noore Belinski kujunevale ellusuhtumisele. Belinski loosis Moskva ülikoolis leida tõelist teaduse templi, kuid veendus õige pea, et ta lootes-rikas suhtumine oli olnud asjatu. Kõbedustundega südames oli ta sunni-

---

¹ vt. М. Покров, смысленное роже Треничоро, кн. 358.

tud konstateerima, et enamik profes-
soritest foloogia osakonnas teenis
truealamilikult taarivalitust ja pal-
jud neist olid teadusest maha jäänud,
ei suutnud auditooriumile edasi an-
da teaduse maailma uusimaid saa-
vutusi. Belinski kirjutas hiljem: „Mitte
üheski vene ülikoolis ei rajata kindlat
alust noormeeste tulevasele teaduslikele
tööle ja inimesele, kes pühendab rogu
oma elu teadusele, on ülikoolis vede-
tud aeg kaotatud, maha visatud ajaks.“¹

Selles on kahtlemata osake kibestumisest
ülikoolist väljahitamise pärast, kuna ta
ise muutus hiljem tänutunde²ga ka mõ-
ningate vähesti professorite loenguid.
Lõpuks, mõnede ülikool, kus õppis Belin-
ski, oli siiski reaalteaduste alal üks
rõhmapuistramaid õppeasutusi Venemaal.
Nüüds, Belinski üliõpilasaastad ei mõõ-
denud talle täiesti kantult. üliõpilasi
arendavad mitte ainult kõrgetasemelised

---

1. B. T. Põrumenkini, Труды, т. I, СПб 1914, lk. 86.

loengud, vaid mõttevahetused, loetar-
kirjandus ja vaidlused sõprusringi-
des. Ringide koostekul aset leid-
nud vabas mõttevahetuses ja tormi-
listes vaidlustes otsis noorsugue vas-
tust tida erutavatle küsimustele ko-
dumaa olevikust ja tulevikust.

11-toa Kirjandusliku ühingu "ei-
kuulunud siiski ainult 11-toa üliõpi-
lased, m. asjosalisi di sellel ringil
ka laiemates üliõpilaste hulkades. Kõi-
ki neid noori patrioste ühendas Be-
linski enda väljendi järgi ühine soov
teenida "kodumaa ja inimühiskonna
hüvanguks".¹ Nende patriotism ei olnud
täielikult valitsevast rosmulikest
patriotismist. Need tulihingdised
noored sidusid armastust kodu-
maa vastu võitlesega pärisõpuse
vastu, võitlesega kodumaa parema
tuleviku eest.

"11-numbri Kirjandusliku ühingu"

---

1 vt. Из литературного наследия Трубец-
кого, литературное наследство, т. 56, к. 365.

oli ühtre kirjanuduslike huvidega seotud
seltsimeeste ring. Nende pöördumine kir-
janduse juurde ei olnud juhuslik. Seltsil
kohutaval ajal sai värske mõte säilida
ainult kirjanduses. Ainult kirjandus-
likes teostes said veel vilksatada vä-
ga tagasihoidlikult ja aralt vabadus-
võitluse ideed ja tegelikkuse kriitika.
'11-membri' ebajumalass oli A. S. Puš-
kin, kelle looming etendas määratu
suurt osa Belinski maailmavaate
ujunenemisel. Suure huviga lugesid
noored ka Žukovski teoseid ja Gribojedovi
surematut komöödiat „Käda mõistuse
pärast“. Belinski ringi liikmed omasid
juba tellal iseseisvaid kirjanduslike
arvamusi. Nii näitus nad võtsid vai-
mentusega vastu Puškini näidendi „Bo-
ris Godunov“, millesse ametlik kriitika
suhitus eitavalt. Ringis tuntis huvi ka
estetika küsimuste vastu. M. Tristjassov
tõlkis Bachmani „Estetikast“ ja luges
seda ringi kirjanduslikel õhtutel. Nende
arvamate huviojektide maailma kem-
penutiks oli ja jäi reaalne vene keel,

kodumaa saatus, pärisorjusele korra ko-
ledused, kehtivate riikmondlike ja poliitiliste suhete ebataiuslikkus, protest süu-
ge vene tegelikkuse vastu. Belinski ja ta
sõprade ring oli tihedalt seotud poola
üliõpilaste ja olvitseide poliitilise rin-
giga. Arreteeritud üliõpilane Zablocky tun-
nistas rükkumlanisel, et ta tutvus Moskva
tegutseva poola poliitilise ringiga Belinski
kaudu, viimane juhatas ta majja, kus
käisid koos poola olvitserid, üliõpilased
ja hiljem ka sõjavangid. Selline lähe-
dus poola patriootidele tunnistas rin-
gis valitsemud suurest poolsohvutun-
dest Poola ülestõusu vastu. Nähtavas-
ti suuol määral mõjendid Poola ühüd-
mused kaasa ka Belinski usupõlve
draama, Dmitri Kalinini kirjutamisel,
nillist räägime allpool.

"11-numbri" üliõpilased moodus-
tasid sõbraliku ja tugeva kollektiivi, as-
tudes julgelt välja üliõpilis valitseva
poliitilise režiimi vastu. Mitte aja-
telt ei nimetanud inspektorid 11. tuba
"loomaaiaks". Ükskord kui üliõpilased

kueldused söömast riknenud toitu, tuli
11. tuppä neid keelitama rektor ise.

Rektori küsimusele, miks nad siis as-
tusid ülikooli ja veel kroome üdalpida-
misel, kui nüüd ei ole rahul sellega,
vastas üks üliõpilastest: kuna ülikool ole-
vat kõrgem õppeasutus, siis ta olevat
oletanud, et ülikooli alemes vastab
ka ta nimetusele.¹

1830. aastal lõpetas N. G. Belinski töö
oma draama, Dmitri Kalinin' kallal. See
pärisõjuse-vastane ringiga teos sai tren-
nuerilt kohe keelatud teose nime. Kuid
küsimest Belinskist kui keelatud teose au-
torist ei tõstetud üles ei Tsenzurikomi-
tees, ei poliitilises politseis ega ka koh-
tuinstantsides. Nähtavasti oli see tingi-
tud järgmistest asjaoludest. Niiolai I,
määranud 1830. aasta kevadel Moskva
õpperingkonna kuraatoriks S. M. Golitrō-
ni, leotis temas kida inimest, kes tees
lõpu vabamõtteliste ideede levimisele
Moskva ülikoolis. Inguurovi ringi legu

---

1 У. А. Фигочев, Революционные глумления в России, стр. 106.

näitas, et Golitrõnile arstatud leotused ei õigustanud ennast. Nendes tingimustes Golitrõn, kes ülesõige hindas oma teenistusalaast karjääri, püüdis kõrgemate võimude tähelepänu eest varjata uusi poliitilisi aatrione temale alluvas Moskva ülikoolis. Samadel põhimõtetel arenes ka ülikooli administratsioon, jäädes ostama ettekäändet, mille põhjal saaks Belinski rõnvaldada ülikoolist. See juhus tuligi koos Belinski haigestumisega, millest räägin allpool.

Belinski draama „Dmitri Kalinin“ on teravaks protestiks pärisorjuse ja inimisiksuse vabaduse piiramise vastu. Draama peakangelas on pärisorine intelligent Dmitri Kalinin. On kindlaks tehtud, et vaalme Dmitri Kalinin, pärisorjaja poeg, oli lähedasus seltsimehes Belinskiile ta noorpõlves. Mitte haritud aadlik, kes on mõistnud pärisorjusele korra uleduse, vaid rõhutatud talupoeg avaldab protesti pärisorjuse vastu - see on uus joon Belinski teoses.

Dmitri Kalinini protesti kaudu väljendab Belinski kogu vene rahva õigustet, mandavat olukorda, toob esile barbaarse pärisorjade piinamist, härraste omavoli nende üle, vene mõiskike harimatust ja teoreest. See on rõjaka demokraatism, mis hooab sellest teoreest.

Dmitri Kalinin on romantiline kuju, tantsija, kes on määratud hukkamisele, kuid kes ei vanna alla ning paiskab välja oma terava süüdistuse rõhujate vastu: „Kes andis välja selle hukatustliku õiguse rihtedele inimestele orjastada oma võimuga teiste taht... võtta nendelt püha aare, vabadus? Kes lubas nendel teotada loodus- ja inimõigusi? Kärva võib oma lõikus või hajameelsusest nülida naha oma orjalt, võib ta maha müüa nagu looma, vahetada ta ksera, hobuse, lehna vastu, lahutada teda kogu elus isast, emast, õdedest, vendadest, kõigest, mis on temale arms ja kallis!“¹

¹ B. I. Txuneneni, Dmumprui Kamenun, Tolkol codpanne corenneeni, m. I, u. 1953, lk. 498.

Dmitri Kalinin nimetab mõistlikke
madudeks, monodillideks, tiigriteks, kes
"söövad oma ligimeste liid ja li-
ha ja joovad nagu vett nende verd
ja pisaraid..."¹ Tõss on illesmitseks
võitlusele vägivallavavalitusega: "Ja
kui radused on vastu looduse ja in-
mese õigustele, mõistuse õigustele, siis
inimene võib ja peab nad purusta-
ma," üldase teore.²

Kõrvuti pärisorjadega on kuju-
tatud ka nendega sõbralikes vahekor-
dades olevaid segarinslike noorsoo
erindajaid. Autori sümpaatia kuv-
leb mõlematele poolele. Muutnud
oma kanglasel pärisorise päritolu-
ga üliõpilasena sidus Belinski ta
nii talupoegade keskkonna kui ka
segarinslike intelligentiga. Aadel
on vastandatud kui neile mõlema-
tele vaemulik pool. Sügava sümpaa-

---

¹ B. T. Томункуи, Думпунт Камуну,
lk. 499.

² Kalsamas, lk. 458.

tiaga kujutab autor pärisorje Ivani ja ta lapselast Lisat, omistades nendele nüüguksid inimlikke jooni, mis peen- duvad nende härrastel. Segasainesla- sed provintsiametniku poeg Sursni ja ametnik Temin suhtuvad põlgu- sega mõisnike kessinuite maailma ja püüavad aidata pärisorist intelli- genti Dmitri Kalininit.

„Dmitri Kalinini“ arutelu võttis osa „11- numbril Kirjanduslik ühing“ täis koosseisus. See arutelu tunnis- tas veelkord, millist suurt huvi tund- sid nii toose autor kui ta kaasmõt- lejad ühismondlik - poliitiliste küsimus- te vastu. Argillander kirjutas selle arutelu kohta: „Belinski luges kõiki neid stsene suure innuga ja kõigile tollal küllalt travatena tunduvatele monoloogidele meil aplodeerisime pa- lavalt.“¹

1832. aasta jaanuaris jäi Belin-

---

¹ Белинский в военноминистерстве современ- ников, М. 1948, lk. 69.

oni haigeks. Kuigi Belinski tegelikult heideti ülikoolist välja ta teose „Dmitri Kalinin“ pärast, oli see kauaestse Belinski haigus ettekäändeks väljaheitmisele. Üks Belinski kaasajastest kirjutas: „Lugu Belinskiga erutas tugevasti üliõpilasi ja seltsimehed rääkisid kaua sellest; teisel kursusel kuulsime meie suures imestuses, et ta on ülikoolist välja heidetud andetuse pärast, kuidugi keegi meist ei aimanud temas kuulsat kriitikut, kelles ta hiljem sai, kuid siiski me pidasime teda rõhus targemaks ja andekamaks üliõpilaseks ja tema väljaheitmises nägime kindarvat ilendust.“¹

1833. aasta juulis vahistati poolla üliõpilane Zabloony, kelle ülestunnistuse põhjal otsustasid poliitvõimud teostada läbiotsimist Belinski, Tšistjakovi ja Savvinitši juures. Nii Belinski kui Tšistjakovi ülikoolis enam ei olnud. Savvinitš, kelle juures läbiotsi-

---

¹ Треницкий в воспоминаниях современников, к. 463.

mine toimus uue aega peale Fabloky
arreteerimist, jõudis kõik kahtlastärata-
vad paberid hävitada ja läbiotrimi-
ne ei andnud tulemusi.

Belinski ja Tšistjakovi lahkumisi-
tega ülikoolist lagunes ka nende üm-
ber koondunud ring, mis seega eksis-
teeris umbes 2 aastat. Selle kirjandus-
like profiiliga ringi ühismondlik
tähtsus oli väike, kuid tema tegevuse
perioodil kujunes ringi liikmetel, seal-
juures ka Belinskiil, suur tulevasel
vene revolutsionääril ja mõtlejal, välja-
teravalt eitas nehtumine pärisõijusse
ringi antiise võitluse hoiak nehtiva
korra vastu.

Tähelepanuväärsed osa vene es-
sindliku mõtte arengus etendas ka
umbes samal ajal tegutsenud Herze-
ni ja Ogarjevi ring. Mainitud ring kuju-
nes 1831. aastal, s.t. ühismondliku lii-
kumise tõusuperioodil ning sellest
tingituna omandas kohe algusest
peale teravalt revolutsioonilise suu-
na. Ka Herzen ja Ogarjev kuulusid

dekabristide poolt äratatud põlvonen-
da. 14-aastase poisikesena palvusel
Nikolai I kroonimise aegs „verise pal-
vusega uustatud altari es“ töötas Her-
zen kätte marssal hukatute eest ja
pühendas ennast mõtte võitlemisele „elle
trooni ja elle altariga.“¹ Herzen ja
Ogarjov tutvusid 1825. aastal ja ralt
alates ridas neid eluag tugev rõp-
aus, mille sümboliks oli 1827. aastal
Vorobjovi mägedes antud tõetus
pühendada end jäägitult võitlu-
ele kodumaa helge tuleviku eest.

Mõlemad noorukid olid andekad
ning teadmistejärelikud ja astasid
nuuri lootusi tulevastele õpingutele
ülikoolis. Herzen astus Moskva ülikoo-
li 1829. aastal füüsika-matemaatika
osakonda. Nagu uusimate andmete
põhjal on selgunud, astus Ogarjov
ametlikult ülikooli 1832. aasta jaanu-
aris esteetilis-politilise osakonda,
kuid külastas loenguid jube enne

---

¹ A. M. Tepusev, *Isuroe u gysube*, A. 1949, lk. 43.

xeda sama ülikooli füüsika-matemaatika osakonnas.¹

Nii Herzen kui Ogajev lootsid, et Moskva ülikoolis täituvad nende unistused ja nad rajavad „liidu“ võitluses isevalituse vastu.² Nad olid veendunud, et Moskva ülikooli auditeoriumidest „...tulib see faalanns, mis läheb Pesteli ja Kõljevi jälgedes ja et meie (Herzen ja Ogajev - L.G.) oleme alles.“³ See konspiratiivse revolutsioonilise organisatsiooni loomise mõte jäi Herzenile ja Ogajevile omaseks ka hiljem, nad ei loobunud kunagi sellest ideest.

Herzeni ja Ogajevi ümber koosdusidki üliõpilased, kes samuti põlesid soovist võidelda Venemaa parana

---

1 vt. В. П. Тирьянов, К студентской организации Н. П. Огарева, Вестник Московского университета, № 4, 1953, с. 166.

2 М. Маме, Очерки жизни и деятельности Тархана, Огарева и их друзей, Мир Бонени, янв. 1906, с. 44

3 А. У. Терпичев, Тольное и другие, с. 81.

tulevikust. Need olid A. N. Savvits, N. V. Parsek, D. V. Parsek, N. J. Sazonov, M. H. Ketsin, N. M. Satin, A. K. Lahtin, M. P. Nomon, N. M. Ivanenko, Maslov ja teinud. Kui Belinmi ring oli oma retiaalselt koosseisult ngaxinustik, siis Herzeni-Ogajovi ringi, väljaarvatud mõned ühikud erandid, kuulusid aadlipäritoluga noored.

Selles ringis ei olnud esiplaanil mitte kirjanduslikud küsimused, vaid filosoofia, teaduse ja poliitika küsimused. Oma organisatsioonilt oli ta kitsas, sõprussidemete ja ühiste raadete ring huvidega ühendatud seltsimeestering, millel puudus veel kindel poliitiline programm ning üks ideoloogia. Herzen ise kirjutas hiljem: „Ideed olid äärmased, meie propageerisime dekabriste ja praetse revolutsiooni“, konstitutsioonilist monarhiat „ja vabariiki, poliitiliste raamatute lugemist ja jõudude koondamist ühte ühinguksse. Kõige enam jutlustasime viha igasuguse vägivalla ja valitseva omavoli vastu... meie propaganda ajas sügavad juured

kõikidesse fakultetidesse ulatudes kaug-
gale ülikooli seinte taha.¹ Ringi liik-
mete kogunemiskohtaks oli N.P. Ogajovi
korter, kus vaieldi vahest ka ööde kaupa
ning pöörduti üksteise poole sõnaga
„citoyen“ (kodanik).² Nähtavasti ringi liik-
mete propaganda riu sõltus suurel
määral päevaprobleemidest. Kui puhkes
Prantsusmaal juulirevolutsioon, levi-
tasid nad selle ideoloogiat, tõusid
võitlusesse oma vabaduse eest poole
patrioodid, rääkisid ka ringi liikmed
rahvuslike õiguste kaitsmise vajadu-
sust ja kui kuulutati Belgias iseseisvus
vabariik, populariseerisid nad ka seda.
Üldjoontes jaguneb nende ringi tegevus
kahte perioodi, algul „1826. aasta
aprilline liberalismi“ periood ja seejä-
rel Pöela ülestõuse ning Prantsuse Juuli-
revolutsiooni lüüasaamisele järgne-
med periood, mil ilmusid sotsiaalsõn-
nismisid ideed. Nähtavalt oli ringi tegevus

1 A.У. Терпех, Творчество и жизнь, lk. 318.

2. М. В. Герман, Октябрьские мероприятия 1826-
1848 гг., историческое общество, lk. 415.

sündmusest, ringis juureldi rohkem teoreetiliste küsimuste kallal, kuna tunnetati praktilistes sammuades vajaliku teoreetilise pagasi nappust. Ringi erimesel perioodil uuriti hoogalt poliitilist ajalugu, loeti prantsuse revolutsioonilist kirjandust (nada ka hiljem); nii näites Ogayevi arvuteringimisel olid poliitriinikud lausa rabatud raamatute virnast, mis käsitlesid prantsuse kodanliku revolutsiooni ajalugu. Ringi liikmed olid nähtavasti hästi tuttavad ka vene revolutsioonilise kirjandusega, sest Ogayev kirjutas hiljem: tema suur huvi prantsuse revolutsioonilise kirjanduse vastu oli tingitud sellest, et prantsuse revolutsiooniline kirjandus sarnaneb vene uelatud kirjandusega.¹ Kuid üngis ei mõistetud veel revolutsiooni olemust, tema liikumapanevate jõu-

---

1 vt. E. A. Лехнер, Лобви́н документ о раннем периоде иудейского раздумия Терезка и Драгева, Вопросы философии, №2, 1951, л. 131.

dude olemust ja tervitati igasugust
väljaastumist kui vana eitamist,
kui võitlust vägivallega vastu.

„Justkui läheduses lõhkenud pomm
tegi meid kurdias teade Narssavi
ülestõusust. See ei olnud enam kau-
gel, see oli kodus ja meie vaatasime
üastisele pisarsilmil, korrates oma
armsa saanud lauset: „Nein, es sind
keine leere Träume!“ (Ei, need ei ole tüh-
jad unelmad!). Meie rõõmustasime
iga Dibiši lüüasaamise üle, ei usku-
nud poolakate ebaedusse...“, kirjutas
Herzen vaimustusest, mis valitses üli-
õpilaste seas Poola ülestõusu puhke-
mise puhul.¹ Kuuld kontrevolutsiooni-
lise Louis-Philippe monarkia kehtes-
tamine Prantšesmaal ja ülestõusu
perustamine Poolas panid nooru-
keid sügavamalt juurdlema revo-
lutsiooni küsimuste üle. „Siemise
õudustundega hakkasime meie näge-
ma, et ka Euroopas, eriti Prantšes-
maal, kust oodati poliitilist paroli ja

¹ A. U. Tepisen, *Truuse u gyvuse*, lk. 94.

leesungit, lähivad asjad viltu, meie
teooriad muutusid meie jaoks kaht-
lasteks. Lapselik liberalism... kaotas
pärast Poela hukkamist meie üle
oma võlujõu. Usk beranžeelelike
laevakõnede reudetrisoni oli rööguta-
tud ja meie otisime midagi muud...¹

Nii algama teine periood Herzeni-
Ogarjovi ringi tegevuses, mida tähis-
tas pöördumine prantuse utopi-
lise sotsialismi, eelkõige Saint-Simo-
ni õpetuse juurde.²

---

1 A. U. Tepusek, Труды и жизнь, lk. 113

2 Saint-Simon - suur prantuse sotsia-
list - utopist, läks ühiskondlike mõtte
ajalukku kui mõtleja, kes pani aluse,
kuigi utopilises vormis, paljudele
hilisematele sotsialistlikele ideedele.
Saint-Simon'i suureks teeneks oli
see, et ta kritiseeris teravalt kapi-
talistlikku korda ja püüdis põhjen-
dada uut ühiskondlikku korda aja-
loolist paratamatust. Täpsemalt,
vaata „Сэн-Симон“, Труды и жизнь
Симон-Дениса, 2-е издание, т. 38, lk. 518-519

Tähelepanu - väärivaks jooneks A. J. Herze-
ni sotsialistlike maailmavaate kujune-
mises oli see, et ta jõudis juba üliõpi-
lasena täiesti iseseisvalt veendu-
musele inimhondliku korra põhjalike
muutmise vajadusest ning arus-
oma, originaalse utopilise sotsialis-
mi teooria väljatöötamiseks.

Kirjas Ogayorile 19. juulist 1833.
ta kirjutab sellest, et see idee tuli talle
pärast umbes „kaks aastat tagasi“, st.
1831. aastal. Kirjas kõlas nii: „Siinul on
õigus, säärimonism väärib meie huvi-
tunmist. Meie tunneme (ma kirjutasin
sulle seda kaks aastat tagasi ja kirju-
tasin originaalselt), et maailm ootab
muendamist, et 89. aasta revolutsioon
ainult lõhnus, kuid on vaja lüua
uus aeg, on vaja rajada Euroopa ühis-
konnale teine alus... kus oleks rohkem
õiglust, rohkem rõõmest, rohkem hai-
dust. Kõik katses on säärimonism.

Ma ei räägi tema praegusest langu-
sust, millises ma nimetan ta religi-

eset vormi.¹ Sellest tõigust ilmneb, et Herzeni-Ogarjovi ringis juureldi sügavalt ideede süsteemi kallal, mis viis vana inimeskonna korra põhjalikule ümberkujundamisele. Sääsimismis paelus neid rõhujate inimeskonna hävitamise idee, uue maailma kõlbeline puutus, kuid nad heitsid kõrvale selle õpetuse religioos-müstilise külje kui kahjuliku ja negatiivse joone. Herzeni ja Ogarjovi ringis mõisteti juba ka kapitalismi paherid, Lääne-Euroopa riikide konstitutsioonilise korra paherid ja vigu. Herzen kirjutas Ogarjovile, et Lääne-Euroopas on „...leping härra ja teenri vahel, kuid ei ole veja ei teenrit ega härrat!”²

Teravaks kriitikas konstitutsioonilisele korrale oli ka Ogarjovi ütlees ideemüramisel: „...konstitutsiooniline valitus kujutab endast ainult pealt näha 3 elemendi: aristokraatia, rahva ja monarhi liitumist”, kuid inimeskond

---

¹ M. B. Jakobub, Мировоззрение Н. П. Орзена, М. 1957, lk. 29.

nõuab „tõelist muudust“¹

Saint-Simon'i ideede poliitilisel mõ-
jul Lääne-Euroopas ja Venemaal oli
dunas ka erinevus. Kui kapitalistliku
Euroopa tingimustes utopiline sotsia-
lismi, antud juhul sãnsimonismi
progressiivne tähendus oli sestud ko-
dandliku ühiskonna ja ta pahede vii-
tikaga, siis pärisorjusele Venemaa
tingimustes, kus päevakorras seisis
orvalituse ja pärisorjuse revolutsi-
oonilise muutamise idee, liitu-
sid sãnsimonismi ideed pärisorjuse
vastase võitluse ideedega. Uue ühiskon-
na ideaal ühendati Herzeni-Ogarjovi
ringis pärisorjuse ja tsarismi eita-
mise ideedega, tõi see sõnadega ühen-
dati sotsialistlik teooria revolutsio-
oniliselega. Sãnsimonism eitas vägi-
valda ja jultustas veevõimust, kuid
Herzeni-Ogarjovi ringis lähe-
neti ühiskonnale teixiti: uus kord
pidi saabuma revolutsiooni teel, seda

---

1 M. B. Kholub, Мупохоуупенне Н. П. Огарева,
lk. 29.

tõestab juba ringi eesmärk - luua
uue saloorganisatsioon, mis läheks
Pestili ja Kõlejevi järges.

Herzeni-Ogarjovi ringis jälgiti ah-
nelt iga uut sõna poliitika ja filosoofia
alal pidades silmas vajadust väl-
ja töötada teoreetiliselt poliitiline prog-
ramm.

Uurides hoolikalt restauratsiooni
perioodi prantsuse ajakirjaste töid hak-
kanid Herzeni-Ogarjovi ringist osa-
võtjad lähema ajalooprotsessi ka-
duspärasuse ideele, rahvamasside
osatahtsuse mõistmisele ajaloos. Nii
kirjutab Lahtin kirjas Ogarjovile 1833.
aasta 28 juunil: "... ajakirjaline suund
võtab rahvaliku - populaire - vormi,
vaatab rahvamassidele, aga mitte
üksikisikutele..."¹

Naadeldes Nuemaa arenguteid
püüavad Herzeni ja Ogarjovi ringi
liikmed kindlaks määrata ka esimese
ühiskondliku pöörde liikumapanuvaid

---

¹ M. B. Kholob, Мемуары и переписка Н. П. Огарева,
к. 28.

jõude. Kuna dekabristide liikumine
oma olemuselt oli täielikult aadel-
lik, siis kerkis uuesti üles küsimus
aadli osast tulevases riigisaadlikes
pöördes. Mõned ringi liikmetest arva-
sid, et aadlikud kannavad etenda-
ma progressiivset osa, kuna nad
lähtusid aadlike küsimusest. Lah-
tin näites, analüüsides aadli ku-
jumist Lääne-Euroopas ja Ven-
emaal, leidis, et Venes riigi tsentra-
liseerumise tulemusena tekkinud
aadel on tervem ja revolutsioonili-
sem Lääne-Euroopa aadlist ning
seetõttu võimeline võitlema is-
evalitsungaga. Kahjuks ei ole demas-
andmeid antud küsimuses teiste
ringi liikmete seisukohtadest sel
perioodil, kuid alles juba asumisel
1836. aastal kirjutas Ogarjov - Koz-
nile veendumult, et vene aadliga ei
tohi siduda mingid lootesi tuleva-
se riigipöördele. Ogarjov mõistis, et
isevalitsus jälitab ainult ühineid

revolutsiooniliselt meelstatud aadli esindajaid, kuna aadil tevikuna toetab isevalitust ja leiab omakorda ka isevalitsuselt täielikku toetamist.¹

Herzeni ja Ogajovi ringist osavõtjate püüdlamine aktiivse tegevuse poole väljendus selles, et nad püüdsid luua sidemeid Sengurovi ringiga ja kavatsesid laiendada revolutsioonilise propaganda läbiviimise eesmärgil asuda suure poliitilise, kunstilise ja filosoofilise ajakirja väljaandmisele. Kuid see viia seda plaani neil ei õnnestunud, sest samal aastal osa ringi liikmetest arrestiti ja saadeti asumisele. Ogajovi üle oli sisse rätud salajane politsei järelvalve juba 1833. aastal koos Sengurovi ringi protsessiga.

Peale Sengurovlasti vahistamist Ogajov organiseeris oma seltsimeeste koos rahakorjanduse vahistatute aitamiseks

---

¹vt all. B. Kobleb, Мемуары К. П. Драчева, lk. 31.

ja ilmus isiklikult kasarmusse raha
üle andma. Seejärel käis ta veel sun-
guvõlastega enne viimaste kaunaa-
riasse saatmist tapipunutil hüvasti
jätmas. Nendest faktidest jätkus poli-
tsile, et võtta Ogarjov, kui „kahtla-
ne isik“ erilise järeelvalve alla.

Ogarjov arreteeriti 1834. aastal.
Ettekäändes oli sandarmeeria agendi
poolest provotseeritud idiootlaste ees-
viibimisel „lubamatute laulude“ laul-
mine.¹ Ei Ogarjov ega Herzyn ei vii-
binud sellel õhtul, kuid tehti kindlaks
Ogarjovi kui juba varem „kahtlase isik-
u“ sidemed „lubamatute laulude“
autori Soudoosniga, kellega oli Ogarjovi
nähtud Väinse teatri ees marseljeeri
laulmas. Ogarjovi paberite hulgas
leiti Herzynole pühendatud vaba-
meelse leuletus, mille põhjal arre-
teeriti ka Herzyn, Laktion ja Satin.
Uurimiskomisjon lootis avastada

---

¹ vt. M. Kellne, Ореку реузку и герменевко-
му Терусена, Ораеба и их грыззеи, Муз. Восточн., lk. 67-69.

salatööstisorganisatsiooni, kuid peale 9-kuust juurdust ei leitud siiski otsuseid tõendeid organisatsiooni olemasolust. Vaatamata sellele otsustati Herzeli, Ogarjovi, Lahtini ja Satini kui „ühismommale kahjulike isikud“ Moskvaist välja saata. 1835. aasta märtsis saadeti Herzeli asumisele Puumi kubermangu, Ogarjov Pensa kubermangu, Lahtini Saratovi ja Satini Simbirski kubermangu.

Niisi, Belinski ja Herzeli-Ogarjovi ringide tegevuses nägime isevalitsusliku-pärisorjuseliku korraga võitluseks aruva esirindliku leeri tekkimist.

Herzeli-Ogarjovi ringis töötati sotiaalistliku maailmavaate kujundamiseks kallal tema utespilises vaimis, ühendati seda revolutsioonilise propaganda läbi viimiseks. Nende tegevus kandis endas juba algajal revolutsioonilis-demokraatliku ideoloogia elemente. Sellest ei tule järeldada nagu oleks 30-ndate aastate ideelises elus olnud juba välja

kujuunenud revolutsioonilis-demokraat-
lik leer, kuid vaadeldud ringide tige-
ruses on märgata juba selle nime-
nimelt utopilise sotsialismi teo-
ria arenemist ja ühendamist revo-
lutsioonilise võitleusega.

Kuid vaadeldava perioodi rühmiti-
lasringide seas oli veel ka Stannevitši
ring, mis ilmselt jäi kõvale revo-
lutsioonilise joonega ringide vast
ja tähistas oma olemasoluga libera-
lismi poolde tekkimist juba XIX
sajandi 30-ndate aastate algul.

N. V. Stannevitši astus Moskva ülikooli
1830. aastal, seega ta ring tekkis umbes
1831. aastal, mida muide tõestab ka
see, et Stannevitši ringi liikmed võt-
sid ka osa raha kogumisest õuigu-
rolaste heaks.

Ringi liikmeteks olid N. V. Stanne-
vitši, F. M. Neverov, S. Strojov, K. S. Ananov,
M. A. Bannin, Granevski, poeedid Kras-
sov, Botkin ja Kljušnikov, Belinski,
A. P. Jefremov jt.

Oma olemuselt oli Stankevitsi ring aadlike-valgustajate ring, millestun-
ti peaaegajalt kuvi filosoofiliste
küsimuste vastu. Samal ajal kui
Slezjuni - Igarjovi ringis stiti filo-
soofias vastust vene tegelikkuse
ümberujundamise küsimusele,
Stankevitsi ringis jeskui põgene-
ti vene tegelikkuse est filosoofi-
liste süstemide murimise keerd-
käikesse.

N. V. Stankevits oli laia vaimse
silmaringiga ja kõbbeliselt puhas
inimene. Ta oli Belinski sõnade
järgi „... üks nendest suurepära-
stest inimestest, kes mitte alati ei ole tea-
tud ühiskonnas, kuid kellest har-
dad ja saladuslikud uudised im-
bevad ühiskonda temale lähedasti
inimeste kitsast ringist.“¹ Stankevits
uskus valgustusse, pidas seda ajalo-
protsessi peamiseks jõuks. Kesrindli-
ke inimeste iõesannet nägi ta hai-

---

1 B. T. Tsunenkin, содружеское сотрудничество в
3 moments, m. III, и. 1948, lk. 112.

duse arendamises, „inimese kasvata-
misel”. Filosoofias otsis ta vastust hu-
manistlike ideaalide teostamise küsi-
musele, vastust inimese kõlbelistest ko-
lustest ühiskonna vastu.

Kõrseisult kirju ja elavtõelane
ring ei saanud ka filosoofilistes
vaadetes rühkust, kuid ringi üldine
suund oli ja jäi idealistlikuks.

„Meie võisime külmalt avaldada lu-
gupidamist Stanuovitši ringi vastu,
kuid läheneda vendele ei saanud. Nad
jõonestasid filosoofilisi süsteeme,
tegelesid enda analüüsiga ja rahu-
nesid lohkavas panteionis, milles
ei puudunud ka kristlus. Meie
unistasime sellest, kuidas rajada
Venemaal uus liit dekabristide
eskujuul ja selle vahendius pidari-
me teadust”, kirjutas Hergel.¹

Enamus Stanuovitši ringi liik-
metest suhtus veel 30-ndate aastate
algul eitavalt, kriitiliselt Venemaa

---

1. B.C. Hergel, Odusecmbennoe merekuul
1826-1848 rr., Vempur Moscow, lk. 422.

tegelikkusesse, kuid ringis tehtavad ettepanekud selle tegelikkuse muutmisel olid äärmiselt mõõdukad. Ringis arvati, et rahisoonidlik nõud muutub iseendast paremaks rahva haridustaseme tõusuga. Alles idealistid, Stankevitsi ringi parimad esindajad olid ja jäid valgustajateks, kel puudus revolutsiooniline hoiak, kes panid kõik lootused ametlike võimudele.

Revolutsioonilises kirjanduses oli levinud vaade Stankevitsi ringi suures mõjust Belinski maailmavaate kujunemisele, mis on sügavalt ebaõige.¹ Belinski astus Stankevitsi ringi mitte varem kui 1833. aasta sügisel, s.t. ajal, mil tal oli juba kujunenud eitar suhtumine isevalitsuslik-pärisorjusele võrds. Nalgi enam, sellena ajaks oli Belinski veendunud, et ei saa passiivselt oodata isevalitsuslik-pärisorjusele võrds korra vabast, vaid tuleb võidelda selle korraga. Arvestades seda tun-

¹vt. H. B. Annenkovi, H. B. Cmanubur. Terepueka u juorpaopue, M. 1857.

dub naeruväärseks Annašovi väide, et Stankevitš oli Belinski õpetajaks. Selle vastu astus välja juba Dobrolyubov hinnates Stankevitši mõju Belinskile järgmiselt: „Ma ei ütle, et keegi 1840-nda aastani Belinski võttis üle oma arvamused Stankevitšilt - xda oleks juba liiga palju. Kahtlemata Stankevitš võttis loovalt osa nende vaadete ja arvamuste väljatöötamisest...“¹

Juba 30-ndatel aastatel tunnetas Belinski, et on olemas vahemaa, mis lahutab Stankevitšit temast, vahemaa, mis aastatega suurenes ning areis lõpuks revolutsioonilis-demokraatliku leeri ja liberaalide vahel. Kuna ei saanud veel 30-ndate aastate algul nimetada ei Belinski revolutsiooniliseks demokraadiks ega Stankevitšit liberaaliks, siis ei saanudki nad 30-nda-

---

¹ Н. А. Добролюбов, Полное собрание сочинений, т. IV, СПб., 5. а., кн. 172.

tel aastatel täielikult tunnustada seda, mis eraldas neid teineteisest.

Stankovitši ringi liikmetest keefurid tulvasid slaavofiilid nagu K. S. Ananov, läänlased T. N. Granovski, J. S. Turgenev, v. P. Botkin ja anarhistide mesternäidis M. A. Bakunin.

Üliõpilaring, milles muriti kriitikata filosoofilisi sisteme, loeti Hegelit, Schellingit, Kanti, Fichtet tege mata revolutsioonilisi järeldusi, ei saanud olla isevalitruusele ohtlik, mida mõistis ka tsaarivalitrus. Samal ajal kui siendati areid Belin skiga, saadeti asumisele Herzhen, Ogayev ja teised, Stankovitši ring jäi puutumatuks ja esimestis keeni Stankovitši siirdumiseeni välismaale 1837. aastal.

Kui Herzheni ja Ogayevi ringis suhtuti külmalt Stankovitši ringi liikmetesse, suhtusid viimased ka eitavalt esimeste revolutsioonilise hoiasusse. Herzhen kirjutas sellest hiljem järgmist: „Zuba rus, 1833.“

aastal vaatasid liberaalid meie
altruismi kui teelt eksimise." ¹

See Herzeni väide tunnistab veel-
kord, et juba 30-ndate aastate
algul oli märgata vastuolusid
uimaneva revolutsioonilis-demo-
kraatliku ideoloogia ja liberalis-
mi voolude vahel, et revolutsiooni-
lise demokraatia ideoloogia are-
nes ja tugevnes võitluses talle
vaenuline vaadetiga.

---

¹ A. U. Tepusek, Творчество и жизнь, lk. 114.

Lõppsõna

XIX sajandi II veerand on Venemaa revolutsioonilise ühiskondlike liikumise ajaloos tähtis periood, see on õige revolutsioonilise teooria püüvate otsinute ajastu. Selle perioodi alguses, 1820-ndate aastate lõpul 1830-ndate aastate algul, oli revolutsioonilise liikumise üheks suuremaks koldeks Moskva ülikool, seal tegutsenud ringid nagu vendade Kritskite, Ljungurovi, Herzeni ja Ogarjovi ning Belinski ring. „... ringid, s.o. kitsad, kinnised, peaaegu alati isiklikul sõprusel baseeruvad väga vähete isikute ühendused, olid vajalikuks etapiks sotsialismi ja tööliskümise arenemisel vene-

maal, kirjutas V. J. Lenin ringide tähtsuse kohta vene revolutsioonilises liikumises.¹

Ringidest osavõtnud vabadusvõitlejate tegevus oli seda hinnatavam, et revolutsiooniline võitlus Nindai I aegse Venemaa terrori tingimustes, laiaulatuslike, massilise rahvalikumise puudumise tingimustes, oli erakordselt raske.

XIX sajandi 20-ndate aastate lõpu ja 30-ndate aastate alguse vene revolutsiooniline liikumine, rahulgas ka Moskva ülikooli üliõpilasingide tegevus, kuulub veel vene vabadusvõitluse esimese etappi, aadlike - revolutsionääride liikumise etappi, mil pärisõiguslik oli veel „maha surrutud ja tardunud“ protesteeris „tühine vähemik aadlikke, kes on rahva toetuseta jõuetud.“² Nende pro-

1 V. J. Lenin, Eessõna valimikule „12. aasta jooksul“, Teosed, 13. kd., Tall. 1953, lk. 86-87.

2 V. J. Lenin, Leinuste ja klasside osa vabadusliikumises, Teosed, 19. kd., Tall. 1953, lk. 297-298.

test pärisorjuse vastu kandis veel teataval määral üldist, laialivalguvat iseloomu, neil puudusid talupoegade vabastamise konkreetsed ja hoolikalt läbimõeldud plaanid. Revolutsioonilised üliõpilasringid Moskva ülikoolis ei saanud kujuneda suurteks revolutsioonilisteks organisatsioonideks, kuna nad eksisteerisid väga lühikesest aega. Selja taga oli suure revolutsioonilise kesmise purustamine ja sellest et koguda uusi jõude oleks vajalik olnud pikem tegevusaeg, kuid tsarivalitsus sunnits need ringid purustada juba nende tegevuse algperioodil. Kuigi nendes ringides säilisid veel kindlalt dekabristide liikumise ideelised ja taktikalised printsiibid, oli juba märgata ka uusi jooni, mis eraldavad neid dekabristide organisatsioonidest. Ilmusid uued tendentsid, millede edaspidine areng viis välja uue revolutsioonilise liikumise uude, sotsiaalselise e. kodanlik-demokraatliku

revolutsioonilise liikumise etappi. Toimus revolutsioonilistest ringidest osavõtjate koosseisu demokratiseerimine, revolutsioonilisse rüestõusse laiade rahvahulka kaasatõmbamise küsimuse julgem rües seadmine ning propaganda ja agitatsiooni laiendamise rahva seas.

1830-ndate aastate alguse revolutsioonilistes ringides tõsteti rües tähtsad teoreetilised küsimused, mis omasid suurt metodoloogilist tähtsust vene revolutsioonilise liikumise edaspidises arengus. Selle ajastu revolutsioonilise ideoloogia kujunemises omas määravat tähtsust tulevasti suurte vene revolutsionääride ja mõtlejate Hertzeni, Ogarjovi ja Belinski tegevus. Nemad mõistrid kõige sügavamini ja paremini ajastu nõudeid, just nende maailmavaates ja tegevuses ning loominguks leidsid kõige täiuslikumat väljendust ühiskondliku liikumise uued revolutsioonilis-demokraatlikud jooned. Nad kas-

vatasid terve rühma rahva vabaduse eest võitlejaid.

XIX sajandi 30-ndate aastate II poolel algas üliõpilaskringide lõhenemine, mis oli täielikus vastavuses ühiskondlike jõudude lõhenemise protsessiga: revolutsioonilis-demokraatliku ideoloogia ja liberaalsete voolude tekkimisega vene ühiskonnas.

N. J. Lenin kirjutab: „Üliõpilaskond ei oleks see, mis ta on, kui tema poliitiline rühmitumine ei vastaks kogu ühiskonna poliitilisele rühmitumisele, „vastaks“ mitte üliõpilaskon- ja ühiskondlike rühmade täieliku proportsionaalsuse mõttes, nende jõu ja suuruse poolest, vaid selles mõttes, et üliõpilaskonnas esinevad paratamatult ja vältimatult need rühmad, mis on olemas ühiskonnas.“¹

Selle perioodi revolutsioonilistes ringides toimetas suur ettevalmis-

¹ N. J. Lenin, Revolutsioonilise noorsoo ülesanded, Teosed, 7. kd., Tall. 1952, lk. 30.

tar töö ilma milleta ei oleks saanud olla revolutsioonilise liikumise nut suur tõuseperioodi XIX sajandi 40-60-ndatel aastatel. Nende töö valmistas ette püüna petraševskilaste väljaastumisele, oli Belinski, Herzeni, Ogajovi revolutsioonilise võitluste alguses avaldades kaudset mõju ka Tšernõšovski väljaastumisele vene vabadusvõitluse arelile.

Kasutatud kirjandus

1. Lenin, V.I., Eessõna valimikele „12 aasta jooksul“, Teosed, 13. kd. Tall. 1953.
2. Lenin, V.I., Hertzeni mälestuskes, Valitud teosed kahes köites, Tall. 1945
3. Lenin, V.I., Revolutsioonilise noorsoo ülesanded, Teosed, 7. kd. Tall. 1952
4. Lenin, V.I., Seisuste ja klasside osa vabadusliikumises, Teosed, 19. kd. Tall. 1953

Kirjandus:

5. Анненков, И. В., Н. В. Станкевич, Переписка и документы, М. 1857

6. Воронин, И. Д., А. И. Тюленев, Саранск
1954
7. Турьяков, В. П., К студенческой био-
графии Н. П. Берзена, Вестник Москов-
ского университета, № 4, 1953
8. Милке, М. К., Очерки жизни и дея-
тельности Берзена, Огарева и их
друзей, Мир Тонкий, Январь, 1906
9. Милке, М. К., Тайное общество
Братьев Крестских, Тамбов, № 6, 1906
10. Мехнер, Е. А., Новый документ о
раннем периоде идейного развития
Берзена и Огарева, Вопросы филосо-
фии, № 2, 1951
11. Ljastõeno, P. J., NSV liidu rahvama-
janduse ajalugu, 1 kd., Tall. 1957
12. Насонкина, Л. И., К вопросу о рево-
люционном движении студенчества
Московского университета, Вестник

Московского университета, № 4, 1953

13. Насонкина, Л. И., *Губная деятельность Московского университета в 1825-1835 годах, История Московского университета, т. 1, М. 1955.*
14. Флаева, В. Т. Тиминский. Учение в университете и работа в "Пелесконе" и "Молве", М. 1954
15. Фелкина, М. В., под редакцией ее, *История СССР, т. II, М. 1954*
16. Фелкина, М. В., *Общественные течения 1826-1848 гг., История Москвы, т. III, М. 1954.*
17. Окунь, С. Б., *Очерки истории СССР, Л. 1957*
18. Поляков, М., *Студенческие годы Тиминского, литературное наследие, т. 56., М. 1956*

19. Сазонов, сообщение „Пайное общество“,
Русский архив, кн. 3, 1912
20. „Сэн-Симон“, Большая Советская
Энциклопедия, 2-е издание, т. 38
21. Федосов, И. А., Революционное движение
в России во второй половине
XIX века, М. 1958
22. Эйхенбаум, Т. О., Пайное общество
Сунгурова, Заветы, № 5, 1913
23. Яковлев, М. В., Мироззрение Н. П. Огарева,
М. 1957.

allikad:

24. Телинский, В. Т., Дмитрий Каминин,
Полное собрание сочинений, т. I, М. 1953
25. Телинский в воспоминаниях современников,
М. 1948

26. Телинский, В. Т., Литературно-критические статьи, М. 1936
27. Телинский, В. Т., Тисина, т. I, СПб 1914
28. Телинский, В. Т., Стихотворения Полежаева, собрание сочинений в трёх томах, т. II, М. 1948
29. Телинский, В. Т., Собрание сочинений в трёх томах, т. III, М. 1948
30. Терзек, А. У., Тьное и думи, Л. 1949
31. Терзек, А. У., Тьное собрание сочинений, т. XII, М. 1923
32. Терзек, А. У. О развитии революционных идей в России, Сочинения в девяти томах, т. VII, М. 1956
33. Добролюбов, Н. А., Николай Владимирович Станкевич, Тьное собрание сочинений, т. III, СПб 3. а.

34. Костекинский, В. Я., Воспоминания
из моей студенческой жизни, Русский
архив, кн. 2, 1887

35. Поленов, А. М. Стихотворения
и поэмы, Л. 1957

36. Тирюков, Н. И., Севастопольские места
и воспоминания, М. 1950

Sisukord

Eessõna	2
Sissejuhatus	5
Moskva ülikool aastatel 1825-1835	21
Demabristide ülestõuse järelkajana tekkunud üliõpilaringid Moskva ülikoolis	48
Revolutsioonilis-demokraatlike ideoloogia kujunemise algus Venemaa	88
Lõppsõna	125
Kasutatud kirjandus	131
Sisukord	137